

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2-4
Розділ I. Теоретичний аналіз проблеми мотивації до навчання курсантів закладів вищої освіти МВС України.....	5-16
1.1. Проблематика мотивації до навчання здобувачів вищої освіти у фаховій літературі.....	5-10
1.2. Особливості мотивації навчальної діяльності курсантів закладів вищої освіти МВС України.....	11-16
Розділ II. Емпіричне дослідження особливостей мотивації до навчання курсантів закладу вищої освіти МВС України.....	17-44
2.1. Анонімне опитування здобувачів вищої освіти денної форми навчання щодо мотивації до навчання у виші та служби.....	17-23
2.2. Особливості мотивації до навчання курсантів першого курсу.....	23-29
2.3. Особливості мотивації до навчання курсантів випускного курсу.....	30-36
2.4. Порівняльний аналіз особливостей мотивації до навчання курсантів першого та випускного курсів.....	37-44
Розділ III. Практичні рекомендації учасникам освітнього процесу закладів вищої освіти МВС України щодо розвитку у курсантів мотивації до навчання.....	45-55
3.1. Рекомендації курсантам щодо розвитку самомотивації до навчання.....	46-51
3.2. Рекомендації науковим, науково-педагогічним працівникам, фахівцям-практикам, які залучаються до освітнього процесу, та іншим працівникам щодо розвитку у курсантів мотивації до навчання.....	51-55
ВИСНОВКИ.....	56-57
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	58-62

ВСТУП

Сучасний стан реформування органів та підрозділів МВС України зумовлюється низкою факторів, в царині яких слід виокремити фактор вмотивованості особового складу як до служби, так і до навчання у закладах вищої освіти МВС України.

Мотивація навчальної діяльності курсантів відноситься до переліку професійно значущих особистісних характеристик. Вона є як показником, так і критерієм успішності та ефективності становлення майбутнього професіонала, визначає змістовну наповненість і вибірковість навчальної діяльності. Мотивація навчальної діяльності курсантів утворюється ієрархічною системою зовнішніх і внутрішніх мотивів. Під час навчання мотивація, яка пов'язана з інтересом до обраної професії, виступає у якості ресурсу та підґрунтя, необхідного для розвитку професіоналізму.

Оскільки професійна мотивація виступає необхідною передумовою становлення загального професіоналізму, моніторинг проблем її розвитку стосовно навчання та подальшої служби, є актуальним завданням сьогодення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до п. 57 розділу 2 «Плану проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у Національній академії внутрішніх справ на 2018 рік» на замовлення Департаменту персоналу, організації освітньої та наукової діяльності МВС України.

Мета дослідження: дослідити особливості мотивації до навчання курсантів; сформулювати практичні рекомендації учасникам освітнього процесу закладів вищої освіти МВС України щодо розвитку мотивації до навчання курсантів.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз стану розробленості у фаховій літературі проблематики мотивації до навчання здобувачів вищої освіти денної форми навчання, зокрема курсантів закладів вищої освіти МВС України.
2. Визначити домінуючі параметри мотивації професійного навчання курсантів першого та випускного курсів закладу вищої освіти МВС України.
3. Визначити провідні мотиви вибору професії та тип професійної мотивації внутрішньо мотивованих та зовнішньо мотивованих курсантів першого та випускного курсів.
4. Проаналізувати особливості взаємозв'язків професійних та навчальних мотивів курсантів першого та випускного курсів з різною мотивацією професійного навчання.
5. Описати особливості мотивації до навчання курсантів першого та випускного курсів.
6. Сформулювати рекомендації учасникам освітнього процесу щодо розвитку мотивації до навчання курсантів закладів вищої освіти МВС України.

Об'єкт дослідження – мотивація до навчання курсантів закладів вищої освіти МВС України.

Предмет дослідження – особливості розвитку мотивації до навчання курсантів закладів вищої освіти МВС України.

Гіпотеза дослідження: мотивація до навчання курсантів на етапах початку та завершення навчання у закладі вищої освіти МВС України значно відрізняється залежно від співвідношення у її структурі зовнішніх та внутрішніх мотивів.

Етапи дослідження:

1-й етап – анонімне опитування здобувачів вищої освіти випускного курсу (денна форма навчання) закладу вищої освіти МВС України щодо особливостей мотивації до навчання у виші та до служби (квітень 2017 року);

2-й етап – теоретичне вивчення стану розробленості проблематики мотивації здобувачів вищої освіти денної форми навчання, в тому числі курсантів закладів вищої освіти МВС України (травень – серпень 2017 року);

3-й етап – емпіричне дослідження особливостей мотивації до навчання курсантів першого курсу (початок професійного навчання) і випускного курсу (після проходження практик і стажування у практичних підрозділах) закладу вищої освіти МВС України (вересень 2017 року і травень 2018 року);

4-й етап – аналіз та інтерпретація отриманих результатів, формулювання практичних рекомендацій учасникам освітнього процесу закладів вищої освіти МВС України (червень – вересень 2018 року).

Емпірична база дослідження (вибірка): 968 здобувачів вищої освіти (ступінь вищої освіти «бакалавр» – 900 осіб; ступінь вищої освіти «магістр» – 68 осіб) денної форми навчання закладу вищої освіти МВС України.

Використані методики:

1) опитувальник К. Замфір (у модифікації А. Реана) для визначення параметрів мотивації професійного навчання (внутрішня мотивація, зовнішня позитивна мотивація, зовнішня негативна мотивація);

2) анкета «Вивчення професійної мотивації кандидатів на службу в органи внутрішніх справ» А. П. Москаленка (для виявлення типу професійної мотивації та провідних мотивів вибору професії, професійної діяльності);

3) методика «Вивчення мотивації навчання у виші» (Т. І. Ільїна) для вивчення структури мотивації навчання у виші за шкалами: «набуття знань», «оволодіння професією», «отримання диплому».

Для обробки результатів дослідження використано описову статистику, t-критерій Стюдента, H-критерій Крускала-Уолліса, r-коефіцієнт кореляції Пірсона, U-критерій Манна-Уїтні, ϕ^* -критерій кутового перетворення Фішера.

Статистична обробка даних проводилася з допомогою програми SPSS 10 for Windows.

Розділ I. Теоретичний аналіз проблеми мотивації до навчання курсантів закладів вищої освіти МВС України

1.1. Проблематика мотивації до навчання здобувачів вищої освіти у фаховій літературі

Відповідно до положень ст. 61 Закону України «Про вищу освіту» здобувачі вищої освіти – це «особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації» [25]. У цій же статті зазначено, що до здобувачів вищої освіти віднесено студентів, курсантів, осіб інших категорій, які навчаються у невійськових закладах вищої освіти, і яким наданий статус курсанта у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Тлумачення терміну «мотивація» у сучасній психології неоднозначне. Це і система чинників, які детермінують поведінку, і характеристика процесу, який стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні, тощо.

Джерелом активності навчальної діяльності є мотиви. У психології поширеним є розподіл мотивів навчальної активності студентів на дві групи: пізнавальні мотиви та соціальні мотиви [4; 24].

У навчальному посібнику із психології [24] подано таке пояснення суті даних мотивів:

1. Пізнавальні мотиви пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання:

-широкі пізнавальні мотиви, які орієнтують на опанування нових знань (розрізняються за рівнями, що визначаються глибиною інтересу до знань, наприклад, інтерес до нових цікавих фактів, явищ, суттєвих властивостей, перших дедуктивних висновків або до закономірностей у навчальному матеріалі);

-навчально-пізнавальні мотиви полягають в орієнтації на засвоєння способів одержання знань (інтереси до прийомів самостійного набуття знань, способів регуляції навчальної роботи, раціональної організації своєї праці);

- мотиви самоосвіти полягають у спрямуванні на самостійне вдосконалення способів одержання знань.

2. Соціальні мотиви пов'язані з різними соціальними взаємодіями з іншими людьми:

- широкі соціальні мотиви полягають у прагненні одержати знання, у розумінні необхідності навчатися та отримати професію;

- вузькі соціальні мотиви полягають у прагненні знайти певну позицію, місце у відносинах з оточуючими, заслужити авторитет, посісти місце лідера та пов'язані з бажанням спілкуватися;

- мотиви соціальної співпраці (є важливою основою самовиховання, самовдосконалення) полягають у бажанні спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми, усвідомлювати, аналізувати способи й форми співпраці та стосунків з іншими.

Науковець Н. В. Нестерова (2001) стверджує, що розвиток навчально-пізнавальної діяльності студентів відбувається поетапно:

- на першому курсі домінують високі показники професійних і навчальних мотивів, однак вони ідеалізовані через розуміння їх суспільного змісту, а не особистісного;

- на другому-третьому курсах відбувається загальне зниження інтенсивності всіх мотиваційних компонентів, пізнавальні й професійні мотиви перестають керувати навчальною діяльністю;
- на четвертому-п'ятому курсах зростає рівень усвідомлення різних форм мотивів навчання [22].

За результатами проведених наукових досліджень мотивація до навчання студентів з першого по випускний курси характеризується динамікою: знижується внутрішня мотивація (Л. З. Сердюк, 2012); змінюється ієрархія навчальних мотивів (від домінування професійних мотивів до мотивів отримання диплома, соціальних мотивів) (Л. І. Гриценюк, 2010), проявляється феномен «сплощення» (або збідніння) мотиваційної структури незалежно від напряму професійної підготовки, що пояснюється не психологічними, а культурологічними або соціально-економічними чинниками (О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко (2011) [34; 2; 12] тощо.

Аналіз структури мотивації людини дозволяє виділити в ній єдність процесуальних і дискретних характеристик, а також її двомодальну (позитивну і негативну) основу. Структура мотиваційної сфери не є застиглою, статичною, а розвивається і змінюється в процесі життєдіяльності особистості [4; 5; 9; 20].

Мотивована поведінка студента є результатом взаємодії двох факторів: особистісного і ситуативного. Під особистісним фактором розуміють мотиваційні диспозиції особистості (потреби, мотиви, установки, цінності), а під ситуативним – зовнішні, оточуючі людину умови (поведінка інших людей, ставлення, оцінки, реакції оточуючих, фізичні умови тощо). У зв'язку з цим більшість психологів погоджуються з виділенням двох типів мотивації і відповідних їм двох типів поведінки:

1. Зовнішньої мотивації і відповідно зовнішньо-мотивованої поведінки (поведінка детермінується фізіологічними потребами і стимуляцією середовища). Люди із позитивною мотивацією спонукаються до діяльності передбаченням радості від активності та самореалізації, а із негативною

мотивацією – передбаченням можливості застосування до них негативних санкцій (покарання, несхвалення тощо), страхом та прагненням уникнути покарання або неприємностей.

2. Внутрішньої мотивації і відповідно внутрішньо-мотивованої поведінки (поведінка зумовлюється факторами, безпосередньо не пов'язаними з впливом середовища і фізіологічними потребами організму; якщо ініціюючий та регулюючий фактори стають зовнішніми, то вся мотивація набуває характеру зовнішньої) [39].

Внутрішньо-мотивовані індивіди не мають інших заохочень, крім самої активності, а тому діяльністю заради неї самої, а не для досягнення будь-яких зовнішніх винагород. Така діяльність є самоціллю, а не засобом для досягнення якоїсь іншої цілі. Внутрішньо мотивовані люди здійснюють діяльність заради самої діяльності (до неї спонукає її процес і зміст), при цьому мотивуючим є почуття ефективності діяльності, а результатом – зростання відповідної фахової компетентності.

На думку І. А. Зимньої, навчальна діяльність породжується, насамперед, внутрішнім мотивом, коли пізнавальна потреба знаходить своє відображення у предметі діяльності [20]. Суттєвими для навчальної діяльності є інтелектуально-пізнавальні мотиви, які усвідомлюються студентами як прагнення до отримання знань, розширення світогляду, систематизація знань.

Дослідник В. Климчук (2004) довів, що внутрішня мотивація студентів проходить у своєму розвитку три рівні [9; 10]:

1) ситуативний рівень (поява внутрішньої мотивації визначається тим наскільки здатна діяльність задовольнити потреби людини у самодетермінації, компетентності та значимих відносинах);

2) ситуативно-ціннісний рівень, на якому поява внутрішньої мотивації можлива лише тоді, коли у діяльності задовольняються не всі названі психологічні потреби (потрібно лише, щоб діяльність була для людини значимою);

3) суб'єктно-ціннісний рівень (внутрішня мотивація стає особистісною властивістю, а потреби у самодетермінації, компетентності та значимих відносинах набувають статус цінностей: людина сама здатна змінити ситуацію чи переформулювати зовнішньо поставлене завдання, тобто може сформувати внутрішню мотивацію до діяльності, стаючи вище за вимоги ситуації).

Ознаками повноцінної навчальної мотивації студентів-правознавців, за визначенням Л. І. Гриценюк (2010), є полімотивованість навчальної діяльності, розвиток (ускладнення) мотивації навчальної діяльності, структурованість мотивів, їх ієрархія, зростання стійкості та усвідомленості, перерозподіл співвідношення зовнішніх і внутрішніх мотивів на користь останніх [2].

Науковець Т. І. Левченко (2011) вважає, що мотивація навчання має особистісний, індивідуальний характер залежно від того, як вбачають суб'єкти процес навчання: як удосконалення себе в певних сферах знання або як тимчасове існування в стінах навчального закладу. Це потрібно враховувати у процесі навчання як фактор, що впливає на стратегію засвоєння знань [15, с. 200].

З позицій системно-синергетичного підходу, який використовує Л. З. Сердюк (2012), мотивація студентів до навчання має системно-рівневу організацію. Мотивація учіння характеризується складною структурою, однією із форм якої є структура внутрішньої мотивації (домінуючі мотиваційні стратегії – самореалізація, психологічне благополуччя) та зовнішньої мотивації (домінуючі мотиваційні стратегії – примус та амотивація). Механізмом формування мотивації учіння є *«дефіцит потреби в саморозвитку за умови її когнітивно-афективної оцінки суб'єктом як цінного і доступного для нього»* [34; с. 101]. Мотивацію саморозвитку та професійного становлення майбутнього фахівця забезпечує потреба в самореалізації, самоставленні та перспективі професійного майбутнього.

Відомий вчений Е. П. Ільїн зазначав, що на формування професійно важливих якостей людини великий вплив має мотивація, та визначив її типи:

– зовнішньо організована, під якою, на думку автора, слід розуміти такий процес формування людиною мотиву, який відбувається під значним впливом ззовні (коли інші люди віддають накази, розпорядження, поради);

– внутрішньо організована, як процес формування мотиву, при якому людина виходить з наявної потреби, без стороннього втручання у вибір цілі і способів її досягнення [4; 20].

З точки зору українських вчених В. О. Криволапчука та В. І. Барка, мотивація є динамічним процесом формування провідних мотивів діяльності, а тому діагностувати її найкраще поетапно, починаючи з прийому на роботу або навчання [13, с. 53].

Навчальна діяльність знаходиться під впливом різних зовнішніх мотивів: самоствердження, престижу, обов'язку, досягнення. Мотив досягнення відіграє важливу роль в задоволеності навчальною діяльністю, оскільки цей мотив підвищує соціальну активність студентів та змушує їх більше концентруватися на навчанні. Мотивація також виступає системою активізації викладачем мотивів студента [33; с. 138].

Навчальна діяльність студента повинна бути завжди вмотивована, тому завданням педагога закладу вищої освіти виступає формування у студентів позитивних мотивів учіння на кожному навчальному занятті, вироблення у них потреби в опануванні професійних знань, умінь і навичок. Лише за наявності професійної мотивації пізнавальна діяльність студента матиме розгорнутий, наполегливий характер.

1.2. Особливості мотивації навчальної діяльності курсантів закладів вищої освіти МВС України

Курсанти є здобувачами вищої освіти у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які зараховані до вишу в установленому порядку, з метою здобуття вищої освіти за певним ступенем, з присвоєнням військового звання рядового, сержантського і старшинського складу або спеціального звання рядового, молодшого начальницького складу або таке звання, яке вони мали під час вступу на навчання [25].

Для здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» приймаються особи, які здобули повну загальну середню освіту або освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста, – зазначається у п. 6 Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2017 році, затверджених МОН України [31]. Вік кандидатів на навчання – від 17 років [29].

Згідно зі ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» підготовка поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання віднесена до професійного навчання (поряд із первинною професійною підготовкою, післядипломною освітою та службовою підготовкою) [32].

Вивчення особливостей мотивації до навчання курсантів закладів вищої освіти МВС України неодноразово ставало в центрі уваги науковців. Професійна мотивація, згідно з науковими поглядами Є. П. Ільїна, є дією конкретних мотивів, які обумовлюють вибір професії та тривале виконання обов'язків, пов'язаних з цією професією, вибір місця роботи та інші аспекти професійного життя [4].

У юридичній психології досить поширеною є типологія професійної мотивації, запропонована А. П. Москаленком [19]. Згідно з даною типологією професійна мотивація описується шістьма основними типами, в основі яких – мотиви професійної діяльності. Це такі типи:

1. Адекватний – характеризується тим, що ціннісні орієнтації та пов'язані з ними професійні мотиви (боротьба зі злочинністю, захист інтересів

громадян), повністю узгоджуються з реальною, суспільно значущою поведінкою особистості, яка відповідає вимогам професійного та етичного характеру, що пред'являються професією правоохоронця.

2. Ситуаційний тип, пов'язаний з престижем професії та матеріальними стимулами, характеризується тим, що вирішальний вплив на вибір професії мають зовнішні фактори (матеріально-побутова зацікавленість, зовнішній престиж професії).

3. Ситуаційний тип, пов'язаний з романтичною привабливістю професії, характеризується тим, що вирішальний вплив на вибір професії має її романтична привабливість.

4. Конформістський – вибір професії відбувається під впливом референтної групи, норми якої для людини є головним регулятором поведінки.

5. Компенсаторний зустрічається у осіб, що обирають професію як галузь діяльності, у якій є можливість подолати в собі слабкі риси характеру (завдяки оволодінню професією, що вимагає прояву мужності, самостійності тощо).

6. Кримінальний тип характеризується наявною антисоціальною спрямованістю, що, як правило, маскується правильними поясненнями. Ці люди прагнуть використати професію в своїх цілях, які не відповідають вимогам, що постають перед професіоналом.

На основі аналізу виборів професії курсантами-першокурсниками Н. І. Ковальчишина (2006) визначила, що майже у половини з них адекватний тип професійної мотивації, решта обрали професію під впливом зовнішніх факторів, і лише незначна їх кількість – щоб подолати в собі слабкі риси характеру та стати більш мужніми, або через прагнення використовувати професію у корисних цілях [11]. До зовнішніх факторів, які вплинули на вибір професії, курсанти віднесли, насамперед, її престижність, романтичну привабливість, обрання професії під впливом близьких людей або друзів, які працюють у правоохоронних органах. Дослідниця вважає, що майже половина з

першокурсників не зовсім усвідомлюють основні завдання своєї майбутньої професії, а тому протягом навчання орієнтуються лише тільки на отримання диплому, інші – відраховуються за негативними мотивами або звільняються за власним бажанням [11].

Досліджувала особливості динаміки мотивації курсантів 1-3 курсів Н. В. Нежданова (2014), яка й визначила, що протягом навчання за фахом курсанти стають більш незалежними від думки оточуючих, реалістичніше оцінюють та менше ідеалізують свою майбутню професію, тому що вплив матеріальних факторів, романтизму професії, порад близького оточення щодо професії знижується. Дослідниця розглядає типи професійної мотивації як прогностично сприятливі чи прогностично несприятливі щодо впливу на професійну діяльність [22]:

1. Прогностично несприятливими є ситуативні типи професійної мотивації, при яких вирішальний вплив на вибір професії мають зовнішні фактори, та компенсаторний тип.

Ситуаційний тип, пов'язаний з престижем професії та матеріальними стимулами, є негативним для професійної діяльності, тому що через нестачу матеріальних стимулів фахівці, які мають здібності до цієї професії та бажання нести службу, змінюють сферу професійної діяльності заради більшої заробітної плати та соціального забезпечення.

Ситуаційний тип, пов'язаний з романтичною привабливістю професії, призведе до розчарування у своїй діяльності, незадоволення нею, тому що має місце ідеалізація професії правоохоронця під впливом хибних уявлень про її зміст з книжок та фільмів, що може призвести до розчарування у своїй діяльності. Неспіввіднесення власних здібностей та можливостей з реальними умовами професії також призведе до формального ставлення до своїх обов'язків у майбутньому і це матиме негативний вплив на становлення майбутнього фахівця.

Підвищення рівня компенсаторного типу мотивації теж є прогностично несприятливим, тому що у курсантів може посилитися переживання власної неспроможності чи відбудеться гіперкомпенсація особистісних слабких рис, а це може призвести до серйозних професійних помилок та порушень закону.

2. Прогностично сприятливим є адекватний тип професійної мотивації. За наявності даного типу мотивації – навіть незважаючи на існуючі об'єктивні негативні тенденції – цілеспрямований вплив на мотиваційну сферу майбутніх фахівців призведе до домінування адекватних мотивів (зокрема, якщо бажання продовжувати професійну династію підкріплюється вираженими професійно важливими якостями та здібностями до діяльності).

Навчальні мотиви, пов'язані з спрямованістю на здобуття знань чи оволодіння професією, на погляд Н. М. Теслик (2012), стимулюють розвиток правового реалізму та ідеалізму курсантів-правознавців [36].

Дослідник О. М. Пасько (2009) стверджує, що дуже високий та високий рівень професійної мотивації курсантів свідчить про бажання навчатись та працювати у майбутньому за посадою [23].

Схожої точки зору дотримуються Р. І. Сірко та В. І. Слободяник (2011), які переконані, що внутрішня мотивація до діяльності переважає у курсантів з високим рівнем успішності, а зовнішня мотивація – у осіб з низькою успішністю [35].

Науковець Я. В. Мацегора (2011) акцентує увагу, що навчальна діяльність курсантів має процесуальний характер (орієнтованість на отримання знань і засвоєння нових професійних навичок) та зв'язок з реальною практикою правоохоронної діяльності, якій притаманний екстремальний характер. Вона переконана, що оцінювання ефективності навчальної діяльності кожного курсанта повинно враховувати: 1) здатність, успішність, вмотивованість в освоєнні професійних знань та навичок (оцінки за екзамени на сесіях лише частково описують курсантів, хоч їх внесок є відчутним); 2) відповідальність

(дисциплінованість та моральність); 3) організаторські здібності; 4) адаптаційний ресурс [18].

Мотивацію навчальної діяльності курсантів як *«ієрархічну систему зовнішніх і внутрішніх мотивів»*, які визначають спрямованість, інтенсивність та особистісний смисл навчально-пізнавальної діяльності курсантів» [16; с. 136] розглядає О.В. Луценко (2015). Відповідно до наукових поглядів цього науковця, на успішність навчання курсантів впливає співвідношення зовнішніх і внутрішніх мотивів у структурі мотивації навчальної діяльності.

Масштабне соціологічне опитування курсантів про їх уявлення щодо навчання, майбутньої професійної діяльності, а також поглядів на реформування системи МВС проводилось ДНДІ МВС України у 2015 році [21].

Опитуванням було охоплено 1254 респондентів з числа курсантів 3 курсу (77,2%) та 4 курсу (22,8%) із п'яти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Опитування проводилось за спеціально розробленою анкетною, у якій враховувались специфіка та особливості навчання респондентів. Науково-аналітичний огляд отриманих результатів стосувався загальної оцінки професійної складової та навчання у виші, мотиваційної складової та суб'єктивної задоволеності діяльністю, а також професійних планів курсантів. Так, було з'ясовано, що переважна більшість респондентів (86%) задоволені або майже задоволені здійсненим вибором професії. Провідними мотивами обрання більшістю курсантів професії правоохоронця став власний вибір (68%), її престижність та статусність у суспільстві; значно рідше (12%) – вибір здійснювався під впливом батьків та авторитетних знайомих. Респонденти (82,3%) задоволені якістю освіти, яку вони отримують, та оцінюють її як скоріше високу, ніж середню, та як високу. Вони бажають додатково збагатити свої знання із кримінального права та кримінального процесу, вогневої підготовки, водійської майстерності. З числа опитаних 55,9% – 66,6% бажають отримати професійні знання та планують працювати в

правоохоронних органах, а більша половина опитаних прагне продовжити службу (59,2%) і лише 3,5% – звільнитися одразу після закінчення навчання.

Висновки:

1. Професійна мотивація обумовлює вибір професії (мотиви вибору професії) та мотиви професійної діяльності. Притаманні курсантам типи професійної мотивації можуть бути прогностично сприятливими чи прогностично несприятливими щодо впливу на професійну діяльність.

2. Структуру мотивації навчальної діяльності курсантів закладів вищої освіти МВС України складають три основні групи мотивів: мотиви вибору професії; мотиви навчальної діяльності; мотиви професійної діяльності.

3. Навчальна діяльність курсантів пов'язана з реальною практикою правоохоронної діяльності, якій притаманний екстремальний характер.

4. Мотивація навчальної діяльності курсантів зумовлюється ієрархічною системою зовнішніх і внутрішніх мотивів.

Розділ II. Емпіричне дослідження особливостей мотивації до навчання курсантів закладу вищої освіти МВС України

2.1. Анонімне опитування здобувачів вищої освіти денної форми навчання щодо мотивації до навчання у виші та служби

З метою з'ясування особливостей мотивації до навчання у виші та служби було проведено анонімне опитування здобувачів вищої освіти денної форми навчання, які навчаються на випускному курсі.

Вибірку склали здобувачі вищої освіти денної форми навчання випускного курсу Національної академії внутрішніх справ, які навчаються за спеціальністю «Право». Всього опитано 280 осіб (212 курсантів (ступінь вищої освіти «бакалавр») та 68 слухачів (ступінь вищої освіти «магістр»).

Анонімне опитування проводилось за розробленою анкетой, яка передбачала відповіді закритого типу та містила декілька запитань. Отримані відповіді респондентів на кожне запитання були узагальнені та проаналізовані.

Згідно з отриманими даними на запитання *«Які фактори позитивно впливають на успішність Вашого навчання в академії?»* найменш значимим для респондентів є отримання диплома (див. рис. 1).

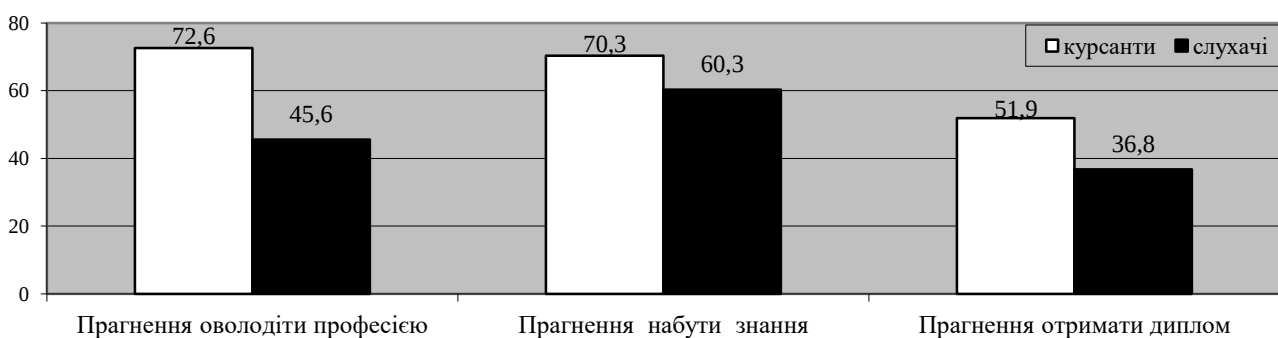

Рис. 1. Фактори, які позитивно впливають на успішність навчання в академії (дані у %).

Як видно із даних діаграми, стимулюючим фактором успішного навчання в академії курсантів є оволодіння професією (72,6%) і набуття знань (70,3%), слухачів – набуття знань (60,3%).

Відповідно до узагальнених відповідей на запитання «Вкажіть, що вплинуло на Ваш вибір професії? (можна обрати кілька варіантів відповідей)» пріоритетним у професійному виборі респондентів є самостійний вибір, на що вказали більше 70% опитаних курсантів і слухачів (див. рис. 2).

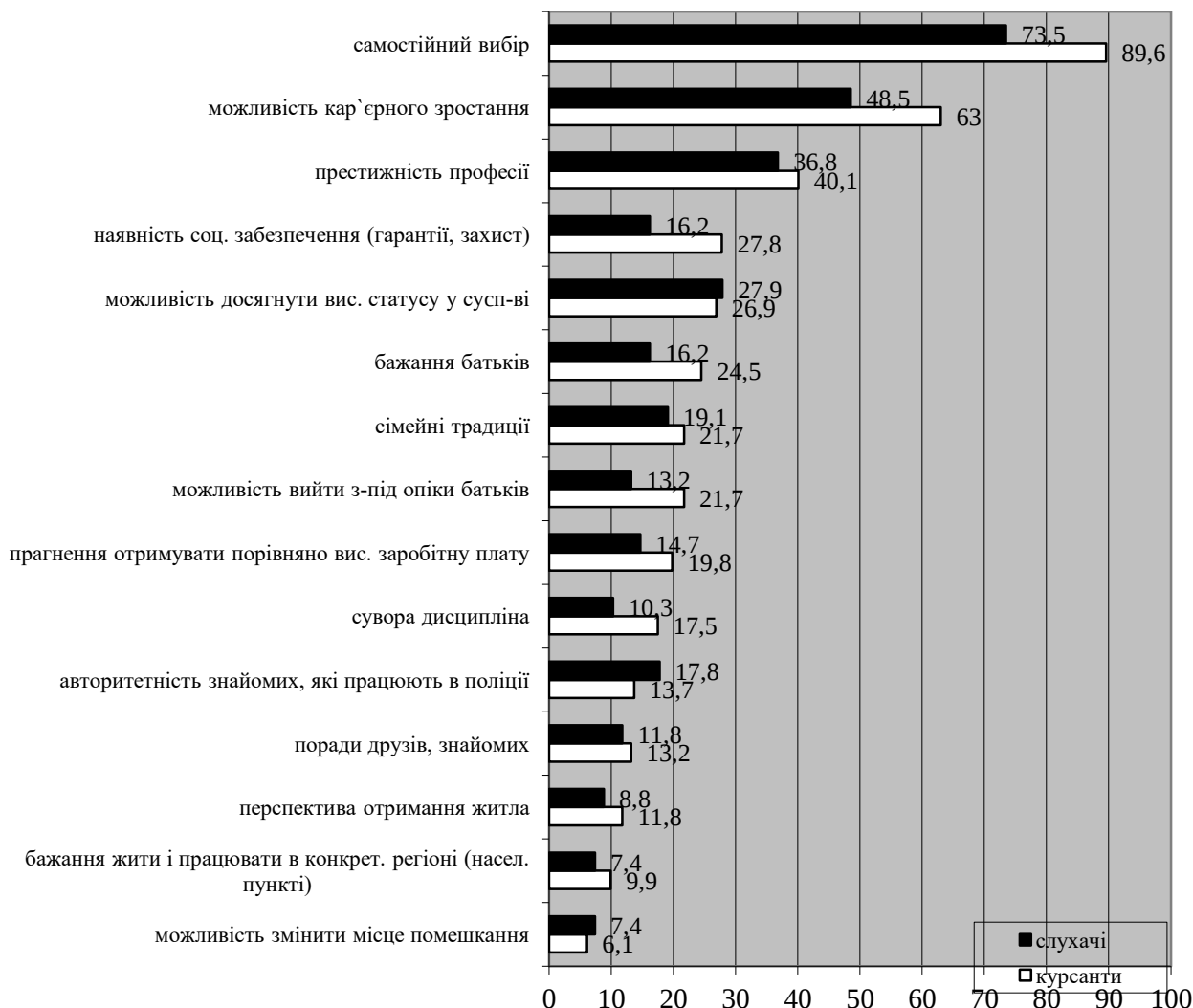

Рис. 2. Фактори, які вплинули на професійний вибір респондентів (дані у %).

Відповідно наведеним даним, до пріоритетних факторів професійного вибору курсантів відноситься також можливість кар'єрного зростання (63%

курсантів), хоча для 48,5% слухачів магістратури це менш значимо. На вибір професії респондентами також вплинули:

- 1) престижність професії (40,1% курсантів; 36,8% слухачів);
- 2) наявність соціального забезпечення (27,8% курсантів; 16,2% слухачів);
- 3) можливість досягнути високого статусу в суспільстві (26,9% курсантів; 27,9% слухачів);
- 4) бажання батьків (24,5% курсантів; 16,2% слухачів);
- 5) сімейні традиції (21,7% курсантів; 19,1% слухачів).

На запитання «За якими напрямками Ви хотіли б збагатити свої знання? (можна обрати кілька варіантів відповідей)» 89,2% курсантів і 60,3% слухачів відповіли, що вони обрали б кримінальне право, кримінальний процес, а 61,8% курсантів – ще й іноземні мови (див. рис. 3).

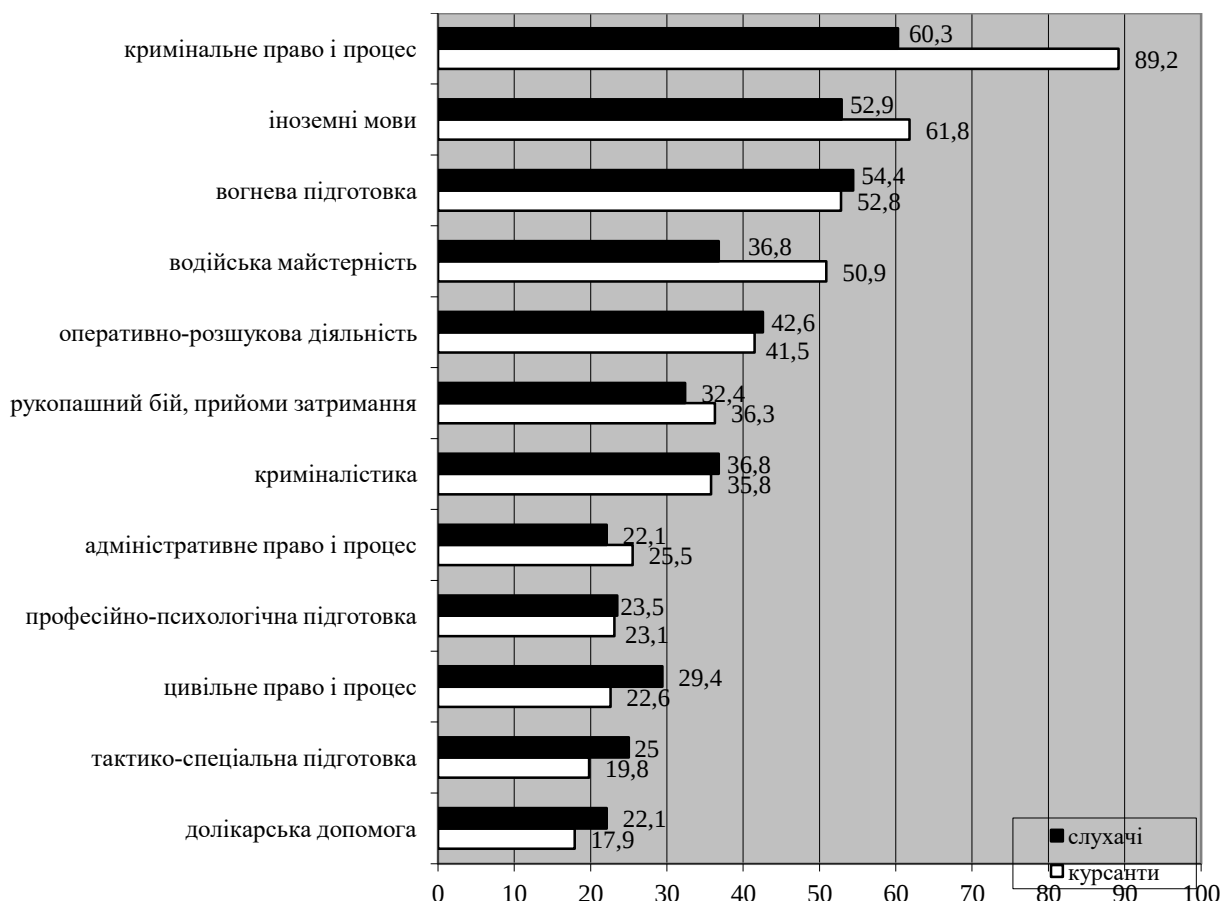

Рис. 3. Представленість напрямів збагачення професійних знань респондентів (дані у %).

Відповідно до отриманих даних пріоритетними напрямками збагачення знань більше 50% респондентів вбачають вогневу підготовку (52,8% курсантів, 54,4% слухачів), а також водійську майстерність (50,9% курсантів); іноземні мови (61,8% курсантів, 52,9% слухачів).

Найменшу кількість виборів (менше 30%) отримали адміністративне право та процес (25,5% курсантів, 22,1% слухачів), цивільне право та процес (22,6% курсантів, 29,4% слухачів), професійно-психологічна підготовка (23,1% курсантів, 23,5% слухачів), тактико-спеціальна підготовка (19,8% курсантів, 25% слухачів), долікарська допомога (17,9% курсантів, 22,1% слухачів).

Слід зазначити, що ці дані співзвучні результатам соціологічного опитування, проведеного ДНДІ МВС України у 2015 році [21], однак курсанти і слухачі до пріоритетних напрямків вдосконалення власних знань віднесли також іноземні мови.

Відповіді респондентів на запитання *«Які фактори найбільше впливають на успішність Вашого навчання в академії?» (можна обрати кілька варіантів відповідей)* відрізняються (див. рис. 4).

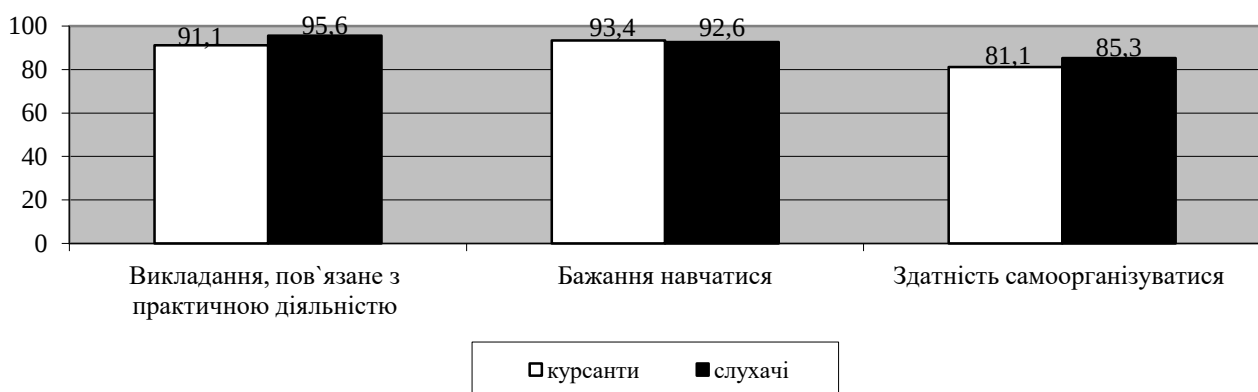

Рис. 4. Фактори, які найбільше впливають на успішність навчання в академії (дані у %).

Відповідно до отриманих даних 93,4% курсантів вважають, що найбільше на успішність навчання у виші впливає, насамперед, наявність у них бажання навчатися, а 95,6% слухачів магістратури переконані, що таким фактором є викладання навчальних дисциплін, пов'язаних з практичною діяльністю.

Значимим фактором визнана здатність курсантів і слухачів до самоорганізації (81,1% і 85,3% відповідно).

Згідно з відповідями респондентів на запитання «Як Ви оцінюєте рівень власної професійної компетентності, набутої під час навчання в академії?» більшість респондентів вважають рівень власної компетентності достатнім (див. рис. 5).

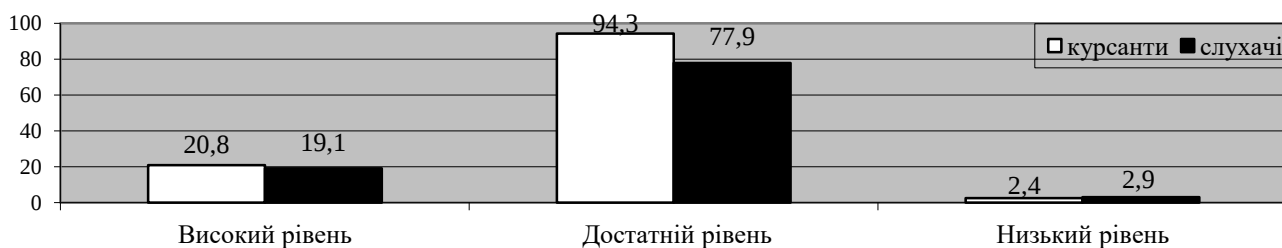

Рис. 5. Самооцінка рівня власної професійної компетентності, набутої під час навчання в академії (дані у %).

Як видно з даних діаграми 94,3% курсантів і 77,9% слухачів оцінили рівень набутої професійної компетентності як достатній. Лише 20,8% курсантів і 19,1% слухачів магістратури оцінили рівень власної професійної компетентності як високий, а 2,4% курсантів і 2,9% слухачів – як низький.

Згідно з узагальненими даними щодо відповідей респондентів на запитання «Які Ваші професійні плани після закінчення академії?» з'ясовано, що курсанти і слухачі магістратури мають намір продовжити службу у Національній поліції України (див. рис. 6).

Рис. 6. Представленість професійних планів респондентів після закінчення академії (дані у %).

Згідно з даними діаграми у планах 46,2% курсантів та 14,7% слухачів є продовження навчання в магістратурі (аспірантурі). Серед опитаних є ті, хто планує звільнитися одразу після завершення навчання (4,7% курсантів; 7,5% слухачів) чи через три роки (5,7% курсантів; 4,4% слухачів). Окрім цього 6,1% курсантів та 10,3% слухачів хотіли б опанувати нову професію чи зайнятися іншим видом діяльності.

Висновки:

1. Проведене анонімне опитування дозволило визначити, що більшість курсантів та слухачів магістратури здійснили професійний вибір самостійно.

Близько третини опитаних обрали професію під впливом зовнішніх факторів (престижність професії; можливість досягти статусності у суспільстві; наявність соціальних гарантій), при цьому можливість кар'єрного зростання здійснила значний вплив на професійний вибір курсантів.

Вагомими також є поради батьків, а менш значимими – поради друзів, знайомих, які служать у поліції; грошове утримання поліцейських.

2. Провідним мотивом навчання курсантів є оволодіння професією та набуття знань, а слухачів – виключно набуття знань. У життєвих планах респондентів пріоритети відводяться продовженню служби у Національній поліції України, а також подальшому навчанню в магістратурі (аспірантурі).

3. Рівень власної професійної компетентності більшість респондентів оцінили як достатній для якісного виконання професійних обов'язків. Вони вважають себе належно підготовленими з таких навчальних дисциплін як адміністративне право, адміністративний процес; цивільне право, цивільний процес; професійно-психологічна підготовка; тактико-спеціальна підготовка, долікарська допомога.

4. На думку опитаних, на успішність професійного навчання значно впливає вивчення навчальних дисциплін, безпосередньо пов'язаних з практичною діяльністю, наявність у курсантів бажання навчатися і самоорганізуватися. Респонденти прагнуть до постійного поповнення власних

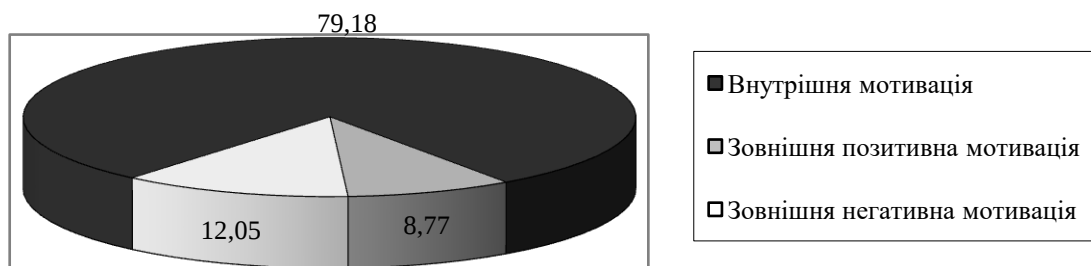
знань з кримінального права, кримінального процесу, іноземних мов, а також підтримання належного рівня вмінь та навичок з вогневої підготовки та водійської майстерності.

2.2. Особливості мотивації до навчання курсантів першого курсу

Дослідження особливостей мотивації до навчання курсантів першого курсу проводилося після проходження ними табірному збору на початку першого року навчання у виші.

Вибірку склали 365 курсантів першого курсу – здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» Національної академії внутрішніх справ, які навчаються за спеціальністю «Право». Дана вибірка є репрезентативною для генеральної сукупності набору курсантів 2017 року при довірчій вірогідності 95% і похибці 5% [8].

За допомогою опитувальника К. Замфір (у модифікації А. Реана) було визначено кількісні показники параметрів мотивації професійного навчання, а також визначено її домінуючий параметр (див. діаграму 1).

Діаграма 1. Представленість домінуючих параметрів мотивації професійного навчання курсантів 1 курсу (дані у %).

Відповідно до даних діаграми 79,18% першокурсників (289 осіб) притаманна внутрішня мотивація; 20,82% (76 осіб) – зовнішня мотивація, зокрема: 8,77% (32 особи) – позитивна; 12,05% (44 особи) – негативна.

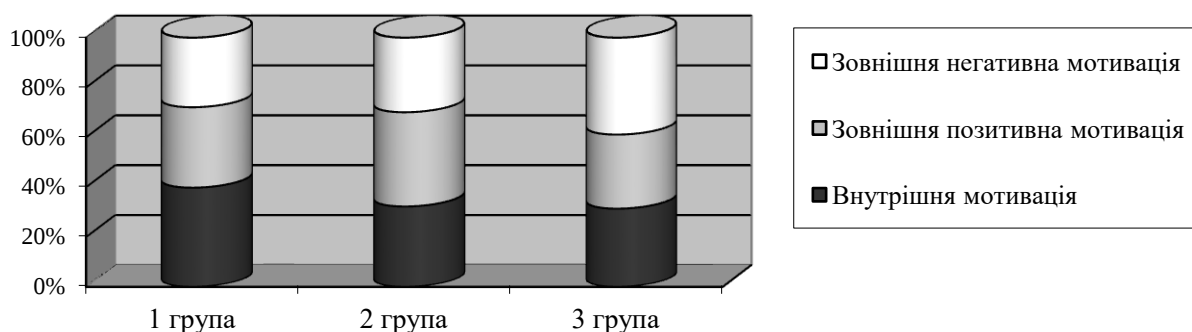
На підставі отриманих даних щодо домінуючого параметру мотивації професійного навчання вибірка була розділена на три групи:

1) у першій групі переважає внутрішня мотивація (3,81), а у другій і третій групах цей показник значно нижчий (3,02);

2) у другій групі найвищі показники зовнішньої позитивної мотивації (3,54), ніж аналогічні показники у першій (3,09) та третій (2,86) групах;

3) у третій групі найвищі показники зовнішньої негативної мотивації (3,74, порівняно із першою (2,67) та другою (2,80) групами.

Отримані дані наочно представлені на діаграмі 2.

Діаграма 2. Дані за опитувальником К. Замфір (у модифікації А. Реана).

Відповідно до результатів якісного аналізу отриманих даних, проведеного з використанням непараметричного статистичного Н-критерію Крускала-Уолліса, групи відрізняються за виділеними показниками (див. табл. 1).

Таблиця 1

Відмінності показників параметрів у групах

Внутрішня мотивація	Зовнішня позитивна мотивація	Зовнішня негативна мотивація	Значимість відмінностей
1-2 групи			
84,214	20,273	0,925	Н
0,000	0,000	0,336	р
2-3 групи			
0,007	22,224	33,080	Н
0,933	0,000	0,000	р
1-3 групи			
150,803	25,974	57,068	Н
0,000	0,000	0,000	р

Відповідно до проведеного аналізу отриманих даних друга і третя групи схожі за показниками внутрішньої мотивації, а перша група за цим показником статистично значимо від них відрізняється ($p=0,000$).

Проведене порівняння середньогрупових значень з використанням t-критерію Стюдента дозволило встановити, що внутрішньо мотивовані курсанти мають найбільші показники внутрішньої мотивації ($t=11,076$; $df=320$; $p=0,000$; $t=2,459$; $df=330$; $p=0,000$), порівняно із зовнішньо мотивованими курсантами. Виділені групи статистично значимо відрізняються за показниками зовнішньої позитивної мотивації, а її найвищі показники у другій групі ($t=-4,132$; $df=74$; $p=0,000$; $t=4,848$; $df=74$; $p=0,000$; $t=-7,409$; $df=330$; $p=0,000$), тобто у групі зовнішньо позитивно мотивованих респондентів.

Таким чином, до першої групи віднесені внутрішньо мотивовані респонденти, а до решти груп – зовнішньо мотивовані респонденти.

За допомогою анкети А. П. Москаленка було визначено провідні мотиви вибору професії респондентів груп, що відповідають основним типам професійної мотивації (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Середньогрупові значення мотивів вибору професії першокурсниками
з різною мотивацією професійного навчання**

	Відповідність власн. якостей обран. професії	Престижність професії та матер. стимули	Романтична привабливість професії	Вплив значимих осіб	Компенсація «слабких» рис хар-ру	Прагнення викор-ти юр. професію у власн. цілях
Внутрішньо мотивовані	4,57 ± 0,61	3,57 ± 0,76	3,47 ± 0,82	1,82 ± 1,58	3,30 ± 0,93	2,69 ± 0,97
Зовнішньо позитивно мотивовані	4,22 ± 0,80	3,46 ± 0,80	3,18 ± 0,73	2,03 ± 0,88	4,48 ± 5,83	2,65 ± 1,03
Зовнішньо негативно мотивовані	4,27 ± 0,76	3,35 ± 0,90	2,99 ± 1,04	1,88 ± 0,71	3,21 ± 0,95	2,70 ± 0,98

Примітка: жирним виділено найвищі показники.

Відповідно до алгоритму обробки результатів особисто значущим визначається мотив з мотиваційним коефіцієнтом від 5 до 3 балів, не дуже значущим – від 2,9 до 2,6 балів, зовсім не значущим – від 2,5 до 0 балів [19].

Згідно з отриманими даними вибір професії першокурсники здійснили самостійно. Мотивами їх професійного вибору стали *відповідність власних якостей обраній професії та прагнення боротися із злочинністю* (внутрішній фактор), *престижність професії та матеріальний інтерес, бажання подолати у професії свої «слабкі» риси характеру* (зовнішні фактори), що відповідають адекватному та ситуаційному типам професійної мотивації. *Мотив романтичної привабливості професії* (зовнішній фактор) ситуаційного типу професійної мотивації притаманний внутрішньо мотивованим і зовнішньо позитивно мотивованим курсантам.

Використана нами методика «Вивчення мотивації навчання у виші» (Т. І. Ільїна) дозволила визначити, що у 93,42% першокурсників домінує навчальна мотивація «набуття знань». З числа опитаних лише 5,21% прагнуть навчатися заради отримання диплома, а для 0,82% опитаних (3 особи) мотивами для навчання є оволодіння професією і отримання диплома; набуття знань і оволодіння професією; набуття знань і отримання диплома. Кількісні показники навчальних мотивів першокурсників з різною мотивацією професійного навчання представлені у таблиці (див. табл. 3).

Таблиця 3

**Відмінності середньогрупових значень навчальних мотивів
першокурсників з різною мотивацією професійного навчання**

	Внутрішньо мотивовані	Зовнішньо мотивовані	
		позитивно	негативно
Набуття знань	10,58 ± 2,67	10,24 ± 2,73	9,98 ± 3,72
Оволодіння професією	7,25 ± 1,99	7,25 ± 2,31	6,50 ± 1,86
Отримання диплома	7,35 ± 1,64	7,48 ± 1,92	7,60 ± 1,72

Згідно з отриманими даними у першокурсників з різною мотивацією професійного навчання найбільше виражена мотивація набуття знань, а найменше – оволодіння професією.

За допомогою t-критерію Стюдента було проведено порівняння середньогрупових значень навчальних мотивів респондентів груп. Відповідно до отриманих даних першокурсники з зовнішньою негативною мотивацією менше прагнуть набуття знання ($t=2,303$; $df=330$; $p=0,022$), а більше спрямовані на отримання диплома ($t=12,238$; $df=330$; $p=0,000$), порівняно із внутрішньо мотивованими першокурсниками.

На відкриті запитання більшість опитаних курсантів-першокурсників відповіли, що у навчанні їм допомагають наполегливість, цілеспрямованість, чесність, а лінь заважає, тому вони прагнуть її позбавитися, а разом і сором'язливості, надмірної довірливості, сентиментальності.

Наступним етапом дослідження стало проведення кореляційного аналізу за допомогою r-критерію Пірсона для визначення та аналізу інтеркореляційних взаємозв'язків професійних та навчальних мотивів першокурсників з різною мотивацією професійного навчання (див. табл. 4).

Таблиця 4

Інтеркореляційні взаємозв'язки професійних та навчальних мотивів першокурсників з різною мотивацією професійного навчання

		Внутрішньо мотивовані			Зовнішньо мотивовані					
		Набуття знань	Оволодіння професією	Отримання диплома	позитивно			негативно		
					Набуття знань	Оволодіння професією	Отримання диплома	Набуття знань	Оволодіння професією	Отримання диплома
Відповідність власн. якостей обран. професії	г	0,339	0,198	-	-	0,415	-	-	0,307	-
	р	0,000	0,001	-	-	0,018	-	-	0,042	-
Вплив значимих осіб	г	-	-	-	-	-	0,362	-0,313	-	-
	р	-	-	-	-	-	0,042	0,039	-	-
Компенсація «слабких» рис характеру	г	-	0,178	-	-	-	-	-	-	-
	р	-	0,002	-	-	-	-	-	-	-
Прагнення викор-ти юр. професію у власн. цілях	г	-	-	-	-	0,406	-	-	-	-
	р	-	-	-	-	0,021	-	-	-	-

Відповідно до отриманих даних лише у внутрішньо мотивованих першокурсників навчальний мотив «набуття знань» прямо співвідноситься з мотивами адекватного типу професійної мотивації ($r=0,339$; $p=0,000$), а навчальний мотив «оволодіння професією» – з мотивами компенсаторного типу професійної мотивації ($r=0,178$; $p=0,002$).

Згідно з отриманими даними встановлено позитивні прямолінійні інтеркореляційні взаємозв'язки мотивів адекватного типу професійної мотивації з навчальним мотивом «оволодіння професією» респондентів всіх груп: внутрішньо мотивованих ($r=0,198$; $p=0,001$), зовнішньо позитивно мотивованих ($r=0,415$; $p=0,018$) та зовнішньо негативно мотивованих ($r=0,307$; $p=0,042$). Серед усіх респондентів лише у зовнішньо позитивно мотивованих курсантів першого курсу навчальний мотив «оволодіння професією» має позитивні прямолінійні інтеркореляційні взаємозв'язки з професійним мотивом «прагнення використати юридичну професію у власних цілях» кримінального типу професійної мотивації ($r=0,178$; $p=0,002$).

Встановлено наявність інтеркореляційних прямих і обернених взаємозв'язків мотиву «вплив значимих осіб» конформістського типу професійної мотивації з окремими навчальними мотивами: у позитивно мотивованих курсантів – з мотивом «отримання диплома» ($r=0,363$; $p=0,042$), у негативно мотивованих – з мотивом «набуття знань» ($r=-0,313$; $p=0,039$).

Отже, мотиви адекватного типу професійної мотивації першокурсників прямо взаємопов'язані з формуванням професійних вмінь та навичок, а у внутрішньо мотивованих першокурсників – ще й з набуттям теоретичних знань.

Висновки:

1. Домінуючою мотивацією професійного навчання першокурсників є внутрішня мотивація, однак у кожного п'ятого – зовнішня мотивація.

2. Провідними мотивами вибору професії першокурсниками є мотиви відповідності власних якостей обраній професії та прагнення боротьби зі злочинністю (внутрішній фактор), прагнення задовольнити потреби

соціального престижу, матеріального достатку, компенсувати у професії власні недоліки характеру (зовнішні фактори), що відносяться до адекватного, ситуаційного та компенсаторного типів професійної мотивації. Внутрішньо мотивовані та зовнішньо позитивно мотивовані курсанти при виборі професії керувались також її романтичною привабливістю (зовнішній фактор).

3. Внутрішньо та зовнішньо мотивовані першокурсники відрізняються за мотивами вибору професії, однак схожі за спрямованістю в освітньому процесі на здобуття знань. Мотиви вибору професії визначають особливості мотивації навчальної (пізнавальної) діяльності першокурсників.

4. Внутрішньо мотивовані першокурсники здійснили самостійний усвідомлений вибір професії. Вони прагнуть навчатися, тому що для них цікавим є процес навчання. Їхні особистісні якості, що відповідають обраній професії, сприяють у засвоєнні теоретичних знань, набутті професійних вмінь та навичок. На навчальну мотивацію внутрішньо мотивованих курсантів значно впливає їх прагнення стати правоохоронцем – професіоналом.

5. Зовнішньо позитивно мотивовані першокурсники, обираючи професію, керувались такими ж мотивами, як і їх внутрішньо мотивовані однокурсники. Однак їх прагнення набуті практичних вмінь та навичок пов'язане не тільки із перспективами майбутньої професійної діяльності, а й з можливостями самореалізації в юридичній діяльності поза службою у поліції.

6. Зовнішньо негативно мотивовані першокурсники, на відміну від своїх однокурсників, при виборі майбутньої професії були більш реалістичними. Їм нецікаве навчання у виші. Вони навчаються заради того, щоб уникнути неприємностей зі сторони значимих осіб, в тому числі керівництва, та отримати диплом про фахову освіту.

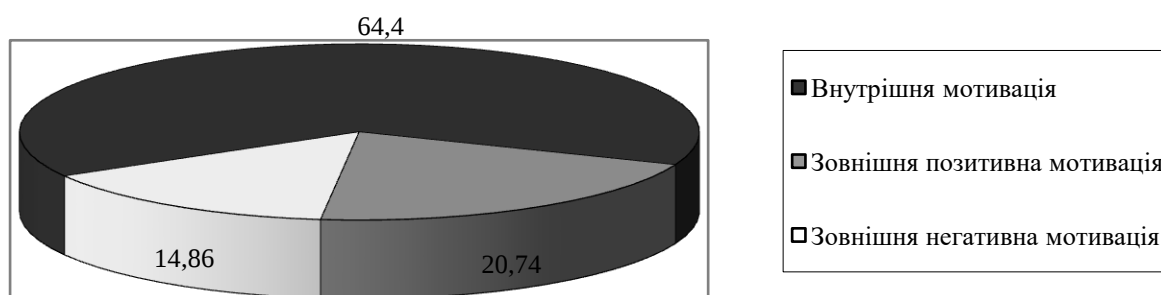
7. У першокурсників мотиви адекватного типу професійної мотивації прямо взаємопов'язані з навчальним мотивом «оволодіння професією», а мотиви ситуаційного типу професійної мотивації не взаємопов'язані з навчальними мотивами.

2.3. Особливості мотивації до навчання курсантів випускного курсу

Дослідження особливостей мотивації до навчання курсантів випускного курсу проводилося після проходження ними ознайомчої та навчальних практик, стажування у практичних підрозділах (перший – четвертий роки навчання).

Вибірку склали 323 курсанти випускного курсу – здобувачі ступеня вищої освіти «бакалавр» Національної академії внутрішніх справ, які навчаються за спеціальністю «Право». Дана вибірка є репрезентативною для генеральної сукупності набору курсантів 2014 року при довірчій вірогідності 95% і похибці 5% [7].

За допомогою опитувальника К. Замфір (у модифікації А. Реана) було визначено показники параметрів мотивації професійного навчання (див. діаграму 3).

Діаграма 3. Представленість домінуючих параметрів мотивації професійного навчання курсантів випускного курсу (дані у %).

Відповідно до даних діаграми 64,40% (208 осіб) респондентів випускного курсу притаманна внутрішня мотивація; 35,6% (115 осіб) – зовнішня мотивація, з них: 20,74% (67 осіб) – позитивна; 14,86% (48 осіб) – негативна мотивація.

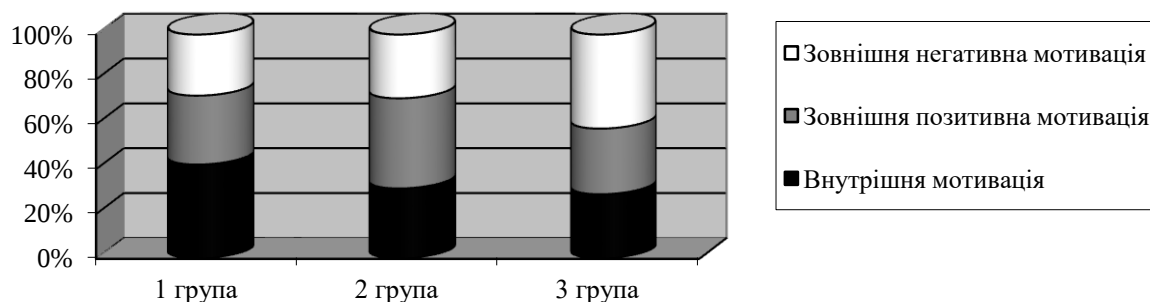
На підставі отриманих даних щодо домінуючої мотивації професійного навчання вибірка була розділена на три групи:

1) у першій групі переважає внутрішня мотивація (3,49), а у другій і третій групах цей показник значно нижчий (2,32 і 2,35);

2) у другій групі найвищі показники зовнішньої позитивної мотивації (2,97), ніж аналогічні показники у першій (2,55) та третій (2,39) групах;

3) у третій групі найвищі показники зовнішньої негативної мотивації (3,42), ніж у першій (2,26) та другій (2,10) групах.

Отримані дані наочно представлені на діаграмі 4.

Діаграма 4. Дані за опитувальником К. Замфір (у модифікації А. Реана).

Відповідно до результатів якісного аналізу отриманих даних, проведеного з використанням непараметричного статистичного Н-критерію Крускала-Уолліса, групи відрізняються за виділеними показниками (див. табл. 5).

Таблиця 5

Відмінності показників параметрів у виділених групах

Внутрішня мотивація	Зовнішня позитивна мотивація	Зовнішня негативна мотивація	Значимість відмінностей
1-2 групи			
84,760	13,681	1,604	H
0,000	0,000	0,205	p
2-3 групи			
0,001	13,795	50,506	H
0,970	0,000	0,000	p
1-3 групи			
123,777	18,221	64,015	H
0,000	0,000	0,000	p

Відповідно до поданих у таблиці даних за показниками внутрішньої мотивації друга і третя групи схожі, а перша група статистично значимо відрізняється за даним показником від другої та третьої груп ($p=0,000$).

Проведене порівняння середньогрупових значень з використанням t-критерію Стюдента дозволило встановити, що внутрішньо мотивовані курсанти мають найбільші показники внутрішньої мотивації ($t=12,602$; $df=273$; $p=0,000$; $t=11,321$; $df=254$; $p=0,000$), порівняно із зовнішньо мотивованими курсантами. Найвищі показники зовнішньої позитивної мотивації притаманні позитивно мотивованим курсантам ($t=-4,193$; $df=273$; $p=0,000$; $t=4,060$; $df=113$; $p=0,000$), а зовнішньої негативної мотивації – негативно мотивованим курсантам ($t=-9,348$; $df=113$; $p=0,000$; $t=-8,671$; $df=254$; $p=0,000$).

Отже, розподіл вибірки на групи проведений таким чином, що до першої групи віднесено внутрішньо мотивованих респондентів, а до решти груп – зовнішньо мотивованих.

За допомогою анкети А. П. Москаленка було визначено середньогрупові значення мотивів професійної діяльності респондентів груп, що відповідають основним типам професійної мотивації (див. табл. 6).

Таблиця 6

**Середньогрупові значення мотивів вибору професії четвертокурсниками
з різною мотивацією професійного навчання**

	Відповідність власн. якостей обран. професії	Престижність професії та матер. стимули	Романтична привабливість професії	Вплив значимих осіб	Компенсація «слабких» рис характеру	Прагнення викор-ти юр. професію у власн. цілях
Внутрішньо мотивовані	4,21 ± 0,87	2,87 ± 1,13	3,28 ± 1,49	1,65 ± 0,94	3,09 ± 1,69	2,72 ± 1,33
Зовнішньо позитивно мотивовані	4,16 ± 1,01	2,46 ± 0,07	3,20 ± 0,88	1,62 ± 0,78	2,76 ± 0,96	2,78 ± 0,92
Зовнішньо негативно мотивовані	4,06 ± 1,01	2,58 ± 1,04	3,05 ± 1,05	1,63 ± 0,77	3,03 ± 0,98	2,64 ± 1,08

Примітка: жирним виділено найвищі показники.

Відповідно до алгоритму обробки результатів особисто значущим визначається мотив з мотиваційним коефіцієнтом від 5 до 3 балів, не дуже значущим – від 2,9 до 2,6; зовсім не значущим – від 2,5 до 0 балів [19].

Згідно з отриманими даними для респондентів груп характерні адекватний і ситуаційний типи професійної мотивації, що характеризуються такими мотивами як *відповідність власних якостей обраній професії та прагнення боротися із злочинністю, романтична привабливість професії*. Компенсаторний тип професійної мотивації з мотивом *подолання своїх «слабких» рис характеру завдяки професії* притаманний внутрішньо мотивованим та негативно мотивованим респондентам. Конформістський тип професійної мотивації не характерний для респондентів груп: поради близького оточення зовсім не значущі для них. Не дуже значущим для респондентів є прагнення використати набуту професію у своїх цілях.

Отже, на професійну мотивацію курсантів випускних курсів не впливають поради та рекомендації родичів, друзів, знайомих. Провідними мотивами професійної діяльності є як внутрішні (прагнення боротися із злочинністю, захищати інтереси громадян), так і зовнішні фактори (романтична привабливість професії, прагнення подолати свої «слабкі» риси характеру).

За методикою Т. І. Ільїної проведено вивчення представленості навчальних мотивів курсантів випускного курсу (див. табл. 7).

Таблиця 7

**Середньогрупові значення навчальних мотивів четвертокурсників
з різною мотивацією професійного навчання**

Шкали	Внутрішньо мотивовані	Зовнішньо позитивно мотивовані	Зовнішньо негативно мотивовані
Набуття знань	8,47 ± 2,79	8,19 ± 2,86	7,86 ± 2,81
Оволодіння професією	5,19 ± 2,80	4,63 ± 2,53	4,96 ± 2,46
Отримання диплома	6,63 ± 2,34	6,90 ± 2,12	6,39 ± 2,50

Згідно з отриманими даними у структурі мотивації навчальної діяльності курсантів випускного курсу найбільше виражений мотив «набуття знань», хоча він знаходиться в діапазоні 7,86 до 8,47 балів із максимальних 12,6 балів. Найменше виражений – мотив «оволодіння професією» (4,63 – 5,19 балів із максимальних 10 балів). На відкриті запитання більшість опитаних зазначили,

що такі їхні особистісні якості як терпіння, цілеспрямованість, відповідальність, наполегливість, допомагають у навчальній діяльності, а лінь – заважає. Статистично значимих відмінностей показників навчальних мотивів між групами немає.

Наступним етапом дослідження стало проведення кореляційного аналізу для визначення та аналізу взаємозв'язків професійних та навчальних мотивів респондентів з різною мотивацією професійного навчання (див. табл. 8).

Таблиця 8

**Інтеркореляційні взаємозв'язки професійних та навчальних мотивів
четвертокурсників з різною мотивацією професійного навчання**

		Внутрішньо мотивовані			Зовнішньо мотивовані					
					позитивно			негативно		
		Набуття знань	Оволодіння професією	Отримання диплома	Набуття знань	Оволодіння професією	Отримання диплома	Набуття знань	Оволодіння професією	Отримання диплома
Відповідність власн. якостей обран. професії	г	-	0,190	0,257	-	0,437	0,246	-	0,349	-
	р	-	0,006	0,000	-	0,000	0,045	-	0,015	-
Престижність професії та матер. стимули	г	-	0,246	0,282	-	0,399	0,342	-	-	-
	р	-	0,000	0,000	-	0,001	0,005	-	-	-
Романтична привабливість професії	г	-	-	-	-	-	-	-	0,299	-
	р	-	-	-	-	-	-	-	0,039	-
Компенсація «слабких» рис характеру	г	-	-	-	-	0,308	-	-	-	-
	р	-	-	-	-	0,011	-	-	-	-

Відповідно до отриманих даних у всіх виділених групах наявні позитивні прямолінійні інтеркореляційні взаємозв'язки навчального мотиву «оволодіння професією» – з мотивами адекватного типу професійної мотивації.

Інтеркореляційні взаємозв'язки навчального мотиву «набуття знань» з мотивами професійної діяльності у респондентів груп відсутні.

У внутрішньо мотивованих та зовнішньо позитивно мотивованих курсантів встановлено позитивні прямолінійні інтеркореляційні взаємозв'язки навчальних мотивів «оволодіння професією» ($r=0,246$; $p=0,000$; $r=0,399$; $p=0,001$) та «отримання диплома» ($r=0,282$; $p=0,000$; $r=0,342$; $p=0,005$) з мотивами престижності професії та її матеріальної забезпеченості, що

характерні для ситуативного типу професійної мотивації. Слід звернути увагу, що у зовнішньо позитивно мотивованих курсантів навчальний мотив «оволодіння професією» також має позитивні прямолінійні інтеркореляційні зв'язки з мотивом подолання «слабких» рис характеру, що притаманний для компенсаторного типу професійної мотивації ($r=0,308$; $p=0,011$).

У зовнішньо негативно мотивованих курсантів навчальний мотив «оволодіння професією» має позитивні прямолінійні інтеркореляційні зв'язки з мотивом романтичної привабливості професії ситуативного типу професійної мотивації ($r=0,299$; $p=0,039$), а взаємозв'язки навчального мотиву «отримання диплома» з мотивами професійної діяльності відсутні.

Таким чином, мотиви адекватного типу професійної мотивації четвертокурсників прямо взаємопов'язані з формуванням професійних компетентностей, та, у більшості випадків, з прагненням пройти весь курс навчання і отримати диплом про фахову освіту. Мотиви ситуативних типів професійної мотивації прямо взаємопов'язані з формуванням професійних компетентностей респондентів. Мотиви компенсаторного типу професійної мотивації взаємопов'язані з формуванням професійних компетентностей у зовнішньо позитивно мотивованих курсантів.

Висновки:

1. Мотивами професійної діяльності курсантів випускного курсу є відповідність власних якостей обраній професії та прагнення боротися із злочинністю (внутрішній фактор), а також романтична привабливість професії (зовнішній фактор). Курсанти приймають самостійні рішення щодо майбутньої професійної діяльності, не прислухаючись до порад близького оточення. Не дуже значущим для курсантів випускного курсу є прагнення використати набуту професію у своїх цілях.

2. Домінуючою мотивацією професійного навчання курсантів випускного курсу є внутрішня мотивація, однак у кожного третього – зовнішня мотивація.

3. Структура навчальної мотивації четвертокурсників характеризується тим, що незалежно від різної мотивації професійного навчання, під час навчання вони спрямовані на засвоєння теоретичних знань, більш вагомим для них є отримання диплому, ніж оволодіння професійними вміннями та навичками.

4. Внутрішньо мотивовані курсанти-випускники у професійній діяльності спрямовані на боротьбу із злочинністю, захист законних прав та інтересів громадян, хоча ідеалізують обрану професію. Прагнуть стати кращими шляхом досягнення успіху у професійній діяльності як правоохоронці-професіонали. Під час навчання у виші прагнуть набутися професійних компетентностей, чому значно сприяють наявні у них професійно важливі якості та здібності, необхідні для даної професії, а також статусність правоохоронців-професіоналів у суспільстві, праця яких високо оплачується державою.

5. Зовнішньо позитивно мотивовані курсанти випускного курсу спрямовані на боротьбу із злочинністю, захист законних прав та інтересів громадян, проте вони ідеалізовано сприймають обрану професію. Під час навчання прагнуть оволодіти професією та отримати диплом про фахову освіту, чому значно сприяють наявні особистісні якості та здібності до даної діяльності, а також статусність та висока оплата праці правоохоронців-професіоналів. Вони найбільше серед усіх четвертокурсників спрямовані на кар'єрне зростання через статусність професії та її матеріальні винагороди.

6. Зовнішньо негативно мотивовані курсанти четвертого курсу хоч і спрямовані на боротьбу із злочинністю, захист законних прав та інтересів громадян, однак мають хибні уявлення про зміст професії прагнуть подолати у ній свої «слабкі» риси характеру. Це може у подальшому призвести до гіперкомпенсації особистісних слабких рис, і, як наслідок, – серйозні професійні помилки та порушення закону; можлива зміна професії.

2.4. Порівняльний аналіз особливостей мотивації до навчання курсантів першого та випускного курсів

Порівняльний аналіз особливостей мотивації до навчання першокурсників та четвертокурсників проводився для виявлення статистичних відмінностей в значеннях досліджуваних параметрів. Використовувався непараметричний статистичний U-критерій Манна-Уїтні.

Статистично встановлено, що значущість мотивів вибору професії курсантами першого та випускного курсів значно відрізняється (див. табл. 9).

Таблиця 9

Відмінності середньогрупових показників професійних мотивів курсантів першого і випускного курсів

	Відповідність власн. якостей обран. професії	Престижність професії та матер. стимули	Романтична привабливість професії	Вплив значимих осіб	Компенсація «слабких» рис характеру	Прагнення викор-ти юр. професію у власн. цілях
U	46070,000	32274,000	50056,000	51014,500	45784,000	58906,000
p	0,000	0,000	0,001	0,002	0,000	0,987

Згідно з отриманими даними значно відрізняється особистісна значимість всіх мотивів, крім мотивів кримінального типу професійної мотивації, який є зовсім незначущим в обох групах. Слід зазначити, що не дивлячись на зменшення кількісних показників професійних мотивів, простежується така тенденція:

1. Особисто значущими мотивами вибору професії та пріоритетними мотивами професійної діяльності курсантів залишаються мотиви адекватного та компенсаторного типів професійної мотивації, такі як відповідність особистісних якостей вимогам професії, прагнення боротися із злочинністю, захищати законні права та інтереси громадян, подолати в собі «слабкі» риси характеру завдяки зайняттю даною професійною діяльністю.

2. Значно знижується значущість, порівняно з першокурсниками, мотивів престижності професії та її матеріальних благ (з особисто значущих до не дуже значущих) ситуативного типу професійної мотивації.

3. Романтична привабливість професії, яка характерна для ситуативного типу професійної мотивації, залишається особисто значущим мотивом вибору професії та подальшої професійної діяльності як першокурсників, так і курсантів випускного курсу.

4. Вплив близьких осіб на мотивацію професійної діяльності курсантів з першого по випускний курс так і залишається не значущим.

5. Особисто незначущим для курсантів першого та випускного курсу залишається прагнення використати юридичну професію у власних цілях.

Таким чином, мотиви професійної діяльності курсантів першого та випускного курсів не значно відрізняються. У структурі мотивації професійної діяльності курсантів продовжують домінувати мотиви, що адекватні змісту та цілям професії правоохоронця, зберігається незалежність від думки оточуючих щодо обраної професії та прагнення стати кращими у професії, проте продовжується ідеалізація обраного фаху, хоча значно знижується вплив матеріальних факторів і статусності професії.

Встановлено зміну значущості окремих навчальних мотивів у курсантів четвертого курсів, порівняно з курсантами першого курсу (див. табл. 10).

Таблиця 10

**Відмінності середньогрупових значень навчальних мотивів
курсантів першого і випускного курсів**

	Набуття знань	Оволодіння професією	Отримання диплома
U	34793,500	31982,000	48768,500
p	0,000	0,000	0,000

Згідно з отриманими даними середньогрупові значення навчальних мотивів першокурсників статистично значимо більші, ніж у четвертокурсників.

Структура мотивації навчальної діяльності курсантів характеризується тим, що значно зменшується вираженість усіх навчальних мотивів:

1. Зменшився результат в балах за шкалою «набуття знань» (з 9,98-10,58 балів у групі першокурсників до 7,86-8,47 балів у групі випускників). Це стало можливим завдяки тому, що курсанти стали приділяти більше уваги безпосередньо практиці оволодіння професією, а не тільки теоретичним знанням.

2. Зменшився середній кількісний результат за шкалою «оволодіння професією» (з 6,50-7,25 балів у групі першокурсників до 4,63-5,19 балів у групі випускників), проте результати за цією шкалою в обох групах є найнижчими. Це пояснюється наявністю практичної складової у підготовці майбутніх правоохоронців (практика і стажування у практичних підрозділах Національної поліції, участь у заходах по охороні громадського порядку у місті Києві, несення служби у добових нарядах тощо), яку випускники вже освоїли, а першокурсники тільки починають освоювати.

3. Дещо знизився кількісний показник за шкалою «отримання диплома» (з 7,35-7,60 балів у групі першокурсників до 6,39-6,90 балів у групі випускників). Це сталось тому, що першокурсники налаштовані на професійно орієнтоване навчання у закладі вищої освіти МВС України та його успішне закінчення, а випускники завершили чотирирічний курс навчання з його практичною складовою і готуються до складання випускних екзаменів.

Таким чином, незважаючи на зменшення у групі випускників показників за всіма шкалами навчальних мотивів, домінуючим мотивом навчальної діяльності був та залишився мотив «набуття знань».

Порівняння середньогрупових значень параметрів мотивації професійного навчання у вибірках курсантів першого та четвертого курсів дозволило встановити статистично значимі відмінності (див. табл. 11).

Таблиця 11

**Відмінності середніх значень показників параметрів професійної мотивації
курсантів першого і випускного курсів**

	Внутрішньо мотивовані	Зовнішньо мотивовані	
		позитивно	негативно
U	-	34745,000	44115,500
P	0,000	0,000	0,000

Відповідно до отриманих даних баланс мотивів професійного навчання у курсантів першого та випускного курсів відрізняється. Наскільки він є збалансованим визначимо шляхом аналізу та порівняння відсоткових долей представленості курсантів першого та четвертого курсів з різними типами поєднання параметрів професійної мотивації (див. табл. 12; 13).

Таблиця 12

**Типи поєднання параметрів професійної мотивації у групах курсантів
першого і випускного курсів з різною мотивацією професійного навчання**

		Тип поєднання параметрів	Кількість осіб			
			1 курс		4 курс	
Внутрішньо мотивовані		BM>ЗПМ>ЗНМ	143	289	103	208
		BM=ЗПМ>ЗНМ	37		13	
		BM>ЗПМ=ЗНМ	13		23	
		BM>ЗНМ>ЗПМ	37		36	
		BM=ЗНМ>ЗПМ	59		33	
Зовнішньо мотивовані	позитивно	ЗПМ>BM=ЗНМ	17	32	28	67
		ЗПМ>BM>ЗНМ	10		25	
		ЗПМ=ЗНМ>BM	3		5	
		ЗПМ>ЗНМ>BM	2		9	
	негативно	ЗНМ>BM=ЗПМ	7	44	8	48
		ЗНМ>BM>ЗПМ	19		18	
		ЗНМ>ЗПМ>BM	18		22	

Примітка: BM – внутрішня мотивація; ЗПМ – зовнішня позитивна мотивація; ЗНМ – зовнішня негативна мотивація.

Згідно з отриманими даними для внутрішньо мотивованих респондентів характерно п'ять типів, а для зовнішньо мотивованих – сім типів поєднання параметрів мотивації професійного навчання. Проведений аналіз типів поєднання параметрів мотивів професійного навчання у виділених групах дозволив визначити наступне:

1. У групі внутрішньо мотивованих респондентів переважає внутрішня мотивація, а поєднання параметрів описується типами, у яких: 1) внутрішня мотивація найбільш виражена, а зовнішня негативна – найменш виражена; 2) внутрішня мотивація однаково виражена із зовнішньою позитивною мотивацією, що більша за негативну.

Згідно з К. Замфір ці два вищезазначені поєднання є ***найкращими (оптимальними) поєднаннями*** параметрів професійної мотивації, коли для особистості велике значення має задоволеність від процесу і результату роботи, можливість самореалізації в даній діяльності. Це характерно для **49,32%** опитаних першокурсників і **35,91%** четвертокурсників.

2. У групі зовнішньо негативно мотивованих курсантів переважає зовнішня негативна мотивація, яка описується типом поєднання, у якому внутрішня мотивація найменше виражена, а негативна мотивація найбільш виражена.

Згідно з К. Замфір це поєднання є ***найгіршим поєднання параметрів*** професійної мотивації особистості, що відображає прагнення уникнути критики, покарань чи неприємностей зі сторони керівництва, відсутність зацікавленості (чи незначну зацікавленість) у зайнятті професією. Дана мотивація характерна для **4,93%** опитаних першокурсників і **6,81%** курсантів випускного курсу.

3. Проміжними з точки зору ефективності професійного навчання та подальшої професійної діяльності за фахом є інші поєднання параметрів:

3.1. У групі внутрішньо мотивованих респондентів відповідно переважає внутрішня мотивація, а поєднання параметрів описується типами, у яких:

– внутрішня мотивація найбільш виражена, а зовнішня позитивна мотивація найменш виражена (висока значимість задоволеності від процесу і результату діяльності поєднується із низьким прагненням (чи його відсутністю) до соціального схвалення);

- внутрішня мотивація найбільш виражена, а зовнішня позитивна і негативна виражені однаково (висока значимість задоволеності від процесу і результату діяльності поєднана з незначущістю заохочення чи покарання);

- внутрішня мотивація однаково виражена із зовнішньою негативною мотивацією, що більша за позитивну (інтерес до процесу і результату діяльності підтримується завдяки наявності прагнення уникати критики на свою адресу зі сторони оточуючих, байдужістю до отримання можливих винагород).

Дана мотивація характерна для **29,86%** першокурсників та **28,48%** четвертокурсників.

3.2. У групі зовнішньо мотивованих осіб, зовнішня позитивна мотивація описується типами поєднання, у яких:

- середні показники внутрішньої мотивації при домінуючій зовнішній позитивній мотивації (велике значення для особистості має лише досягнення соціального престижу і поваги, кар'єрне зростання та матеріальне стимулювання);

- внутрішня мотивація та зовнішня негативна мотивація однаково виражені та нижчі за зовнішню позитивну мотивацію (критика, покарання найбільше стимулюють та підтримують інтерес до діяльності та зацікавленості нею);

- внутрішня мотивація найменше виражена, а зовнішня позитивна – найбільш виражена (особистість зовсім не зацікавлена займатися даною діяльністю, однак здійснює її лише заради досягнення соціального престижу, статусності та матеріального заохочення);

- внутрішня мотивація найменше виражена, а позитивна та негативна мотивації однаково виражені (заохочення та покарання однаково стимулюють до зайняття даною діяльністю, однак без виразної зацікавленості).

Дана мотивація характерна для **8,77%** першокурсників і **20,74%** четвертокурсників.

3.3. У групі зовнішньо мотивованих осіб переважає зовнішня негативна мотивація, яка описується типами поєднання, у яких:

- середні показники внутрішньої мотивації при домінуючій зовнішній негативній мотивації (прагнення уникнути критики, покарань чи неприємностей зі сторони керівництва при найнижчому впливові заохочення);
- внутрішня мотивація та зовнішня позитивна мотивація однаково виражені та менші за зовнішню негативну мотивацію (зовнішнє схвалення стимулює появу незначного інтересу та зацікавленості даною діяльністю).

Дана мотивація характерна для **12,05%** першокурсників і **8,05%** четвертокурсників.

За допомогою ϕ^* -критерію кутового перетворення Фішера було проведено співставлення та здійснено подальшу оцінку відмінностей представлених відсоткових долей курсантів першого та четвертого курсів з різною мотивацією професійного навчання. Отримані дані за виділеними групами та кількісні результати проведеного порівняння подані у таблиці 13.

Таблиця 13

Відмінності представленості курсантів першого та четвертого курсів з різною мотивацією професійного навчання (ϕ^* -критерій Фішера)

	Внутрішньо мотивовані	Зовнішньо мотивовані	
		позитивно	негативно
1 курс	79,2	8,77	12,05
4 курс	64,4	20,74	14,86
ϕ^*	4,303	4,459	1,079
p	0,000	0,000	0,1

Відповідно до отриманих даних найбільша кількість внутрішньо мотивованих курсантів на першому курсі ($\phi^*=4,303$; $p=0,000$), при чому тих з них, кому притаманний оптимальний баланс мотивів, значно більше на першому курсі, ніж на випускному ($\phi^*=3,561$; $p=0,000$).

На першому та випускному курсах однакова представленість ($\phi^*=0,617$; $p>0,05$) внутрішньо мотивованих курсантів, які зацікавлені професією як цікавим заняттям, чи прагнуть стати кращими у професії через страх критики,

чи проявляють байдужість до соціального схвалення (несхвалення) результатів їх діяльності. Зовнішньо позитивно мотивованих курсантів найбільше на випускному курсі ($\phi^*=4,459$; $p=0,000$).

Зовнішньо негативно мотивованих курсантів однакова представленість на першому та випускному курсах ($\phi^*=1,079$; $p=0,1$), зокрема з відсутньою зацікавленістю до професії ($\phi^*=1,074$; $p>0,05$) чи з проявами періодичного, нестійкого, зовні стимульованого інтересу ($\phi^*=0,458$; $p>0,05$).

Таким чином, згідно з отриманими даними та проведенням аналізом визначено наступне:

1. Протягом навчання у виші баланс мотивів може змінюватися і оптимальне поєднання параметрів професійного навчання, яке притаманне майже половині першокурсників, характерне лише третині курсантів-випускників.

2. Внутрішньо мотивовані курсанти, у яких переважає внутрішня мотивація, але немає оптимального балансу мотивів, можуть швидко «вигоріти» в професії, чи розчаруватись у випадку невизнання як найкращого, як професіонала, чи знизити якість виконуваної роботи через неврахування власних помилок, порад та рекомендацій більш досвідчених фахівців.

3. Серед курсантів випускного курсу найбільше зовнішньо позитивно мотивованих осіб, для яких велике значення мають престижність професії, кар'єрне зростання та задоволення матеріальних потреб. У випадку втрати професією своєї статусності у суспільстві, нереалізованих власних кар'єрних амбіцій, зменшення матеріальних винагород особам, що займаються даною професійною діяльністю, вони можуть формально виконувати свої обов'язки або звільнитися.

4. Зовнішньо негативно мотивованих курсантів, у яких періодичний, нестійкий інтерес до професії чи повністю відсутня зацікавленість нею, однакова представленість на обох курсах.

Розділ III. Практичні рекомендації учасникам освітнього процесу закладів вищої освіти МВС України щодо розвитку у курсантів мотивації до навчання

Згідно зі ст. 52 Закону України «Про вищу освіту» учасниками освітнього процесу у закладах вищої освіти є: 1) наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники; 2) здобувачі вищої освіти та інші особи, які навчаються у закладах вищої освіти; 3) фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах; 4) інші працівники закладів вищої освіти [25].

Відповідно до ст. 53, 55 Закону України «Про вищу освіту» [25] у закладі вищої освіти науково-педагогічні працівники проводять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну) та організаційну діяльність; наукові працівники – наукову, науково-технічну або науково-організаційну діяльність, інші педагогічні працівники (викладач, методист) – навчальну, методичну та організаційну діяльність.

Основними посадами науково-педагогічних працівників у закладі вищої освіти МВС України є:

- ректор, проректори, діяльність яких безпосередньо пов'язана з освітнім або науковим процесом;
- директор інституту, його заступники, діяльність яких безпосередньо пов'язана з освітнім або науковим процесом;
- декан факультету, його заступники, діяльність яких безпосередньо пов'язана з освітнім або науковим процесом;
- директор бібліотеки; науковий працівник бібліотеки;
- завідувач кафедри; професор; доцент; старший викладач, викладач;
- завідувач аспірантури, докторантури.

Виходячи із вищезазначеного та отриманих результатів експериментального дослідження сформулюємо практичні рекомендації курсантам, які є здобувачами вищої освіти, а також науковим, науково-педагогічним працівникам; фахівцям-практикам, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах, іншим працівникам закладів вищої освіти.

3.1. Рекомендації курсантам щодо розвитку самомотивації до навчання:

1. Дотримуйтесь вимог чинного законодавства про вищу освіту, зокрема прав та обов'язків здобувачів вищої освіти, передбачених у Законі України «Про вищу освіту» [25]:

1) виконуйте вимоги освітньої (наукової) програми та досягайте результатів навчання, які визначені для відповідного ступеня вищої освіти;

2) безкоштовно користуйтеся бібліотеками, інформаційними фондами, навчальною, науковою та спортивною базами навчального закладу;

3) беріть участь у науково-дослідних, дослідно-конструкторських роботах, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, заходах з освітньої, наукової, науково-дослідної, спортивної, мистецької, громадської діяльності, що проводяться в Україні та за кордоном, у встановленому законодавством порядку; представляйте свої роботи для публікації;

4) досягайте успіхів у навчанні, науково-дослідній, громадській роботі, та отримуйте за це моральне та/або матеріальне заохочення, зокрема:

– заохочення за успішне навчання (занесення на Дошку пошани, грошова винагорода, нагородження цінним подарунком, відомчою заохочувальною відзнакою Національної поліції України та Міністерства внутрішніх справ України тощо) [25; 27; 32];

- підвищення на 25% посадових окладів за відмінне навчання або отримання відповідної кількості балів за шкалою ECTS за результатами екзаменаційної сесії [26; 30];

- призначення академічної стипендії, заснованої Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України (у тому числі – іменної стипендії); стипендії та премії Київського міського голови студентам міста за значні успіхи у навчанні та/або науковій діяльності [3; 6];

- присвоєння керівником поліції чергового спеціального звання старшого лейтенанта поліції курсантам-випускникам, які отримали диплом з відзнакою [32; 27].

2. Ефективно реалізуйте своє право на внутрішню чи міжнародну академічну мобільність, що може відбуватися у таких формах як навчання за програмами академічної мобільності; мовне стажування; наукове стажування (п. 7 Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність) [28].

3. Пам'ятайте, що покаранням за невиконання навчального плану здобувачами вищої освіти є відрахування з навчального закладу.

4. Займайтеся самоосвітою (самостійно обирайте способи одержання знань).

5. Зверніть увагу, що самомотивація дуже індивідуальна, тому кожен може обрати різні її способи, щоб мотивувати себе (самонавіювання, самопереконавання, самонаказ, самосхвалення, самозаохочення, афірмації, візуалізація, біографії відомих особистостей, розвиток сили волі) [17; с. 283-285].

Розглянемо способи самомотивації детальніше.

Самонавіювання – це процес впливу на свою психіку, щоб змінити свою поведінку, тобто метод формування нової, раніше не властивої поведінки. В його основі лежить багаторазове повторення слів або визначених словесних формулювань, що будуються у вигляді простих і коротких тверджень, мають позитивну спрямованість без частки «не» (наприклад: «Я сповнений енергії і

сил!)). Такі словесні формулювання повинні: 1) відображати те, що Ви хочете; 2) вживатися без частки «не» (наприклад: «Я відчуваю себе добре»); 3) бути короткими, конкретного змісту; 4) формулюватися у теперішньому часі.

Повторюйте ці формулювання усвідомлено і якомога частіше.

За допомогою **самопереконання** можна налаштуватися на позитивний стан, успіхи у професійній діяльності («Я зможу!», «У мене все вийде якнайкраще!»).

Самонаказ – це розпорядження, зроблене самому собі, яке робиться у короткій наказовій формі. Самонаказ допомагає стримувати емоції, поводитися гідно, усвідомити власні прорахунки (зваживши всі докази й аргументи), мобілізуватися на виконання наміченого завдання.

Самосхвалення дає змогу підбадьорити себе, позитивно оцінити власну поведінку та вчинки завдяки добору відповідних фактів. Потрібно подумки хвалити себе навіть за незначні досягнення та успіхи у навчанні, не очікуючи, доки хтось вас похвалить. Хваліть себе самі навіть за незначний успіх у діяльності (за виконання певного обсягу роботи, навіть за докладені зусилля). Наприклад: «Молодець, Павло! Прекрасно! Так тримати! Чудова робота!».

Самозаохочення (винагородження себе за успішне виконання завдання) передбачає, що Ви можете сказати, що купите собі бажану річ (солодощі, якусь річ тощо) тільки після успішного виконання завдання. Поки не здійснено завдання, не дозволяйте собі купувати задумане.

Афірмації – це довільне самонавіювання за допомогою спеціальних невеликих за обсягом текстів або виразів. Афірмація ефективна, коли вона конкретна за своїм змістом, сформульована в теперішньому часі, виражає Ваше бажання та викликає позитивну емоційну реакцію, спрямована на найкращий результат, правдоподібна. Працюючи з афірмаціями, слід дотримуватися принципу таємності та пам'ятати про кінцеву, чітко визначену Вами мету.

Для того щоб скласти для себе найбільш ефективні афірмації, слід використовувати наступний прийом: потрібно взяти чистий аркуш паперу і

розділити його лінією на дві частини. Зліва пишуться переконання і блоки, які, як Ви вважаєте, здійснюють негативний вплив на Вашу діяльність, а праворуч – позитивні афірмації. Наприклад: Ви знаєте, що у Вас є страх виступати перед аудиторією, але Вам часто доводиться відповідати на заняттях, і через це Ви постійно відчуваєте стрес, дискомфорт. Напишіть на одній частині листа «Я боюся виступати перед аудиторією», а на іншій – «Мені подобається виступати перед аудиторією». Це і буде Вашою переконливою фразою, афірмацією.

Принцип дії афірмацій: щоденне повторення – це найпростіший спосіб внести необхідні зміни у своє життя. Афірмації, як правило, використовуються не одинично, а комплексно, Щоб вони почали діяти і впливати на Вас та Ваше життя, читайте свої афірмації щодня. Краще всього, якщо це буде відразу після того, як прокинетесь і перед сном. Зробіть читання афірмації своїм щоденним ритуалом. Через деякий час Ви станете помічати зміни в собі і своєму житті.

Запам'ятайте: афірмації впливають на підсвідомому рівні. Для досягнення максимального результату їх можна об'єднати з візуалізацією.

Візуалізація – це створення зорових образів бажаних ситуацій (досягнення мети, формування певної риси характеру, налаштування на успіх тощо), тобто уявне проживання бажаного сюжету.

Принципи дії візуалізацій: 1) чим частіше Ви візуалізуєте образ майбутнього у своїх думках, тим сильніше бажання реалізувати це насправді, і тим більше переконаність у її здійсненні; 2) чим чіткіше картинка образу уявлюваного майбутнього, тим швидше її реальне втілення; 3) збільшення сили емоцій, які супроводжують образ майбутнього, збільшує ентузіазм для досягнення запланованого; 4) чим довше Ви уявляєте бажану картину майбутнього, тим більш ймовірно, що вона відбудеться.

Візуалізації рекомендується використовувати перед сном. Робиться це дуже просто: постарайтеся вибрати час, щоб Вас ніхто не відволікав, сядьте зручніше, розслабтеся і закрийте очі. Деякий час просто сидіть і стежте за своїм диханням. Дихайте рівно, спокійно, розмірено. Поступово починайте уявляти

картинки того, чого бажаєте досягти. Не просто думайте про це, а уявляйте це так, як ніби це вже є у Вас. Уявіть в деталях що відбувається, продумайте як розвивається сюжет.

Приділіть візуалізації 30 хвилин. Після того, як закінчите, Ви відчуєте, що з'явилося сильне бажання швидше почати щось робити для досягнення своєї мети. Відразу приступайте до дій. Щоденна практика візуалізації допоможе Вам завжди пам'ятати про те, чого Ви найбільше хочете. І найголовніше – у Вас завжди буде заряд енергії, щоб щось робити, а Ваша мотивація завжди буде на високому рівні, а значить і бажане ставатиме до Вас все ближче і ближче.

Біографії відомих особистостей як метод вивчення життя успішних людей, що досягли в якій-небудь сфері видатних результатів є одним з найефективніших для самомотивації.

Знайдіть біографію людини, яка викликає у вас інтерес і захоплення, статті про неї, її висловлювання або будь-яку іншу інформацію. Почніть вивчати знайдений матеріал. Напевно, Ви знайдете в житті цієї людини безліч мотивуючих моментів, прикладів стійкості і бажання йти вперед незважаючи ні на що. Під час читання Ви почнете відчувати бажання взяти себе в руки, продовжувати прагнути до наміченої мети, і Ваша мотивація багаторазово посилиться. Ви навіть можете зробити колаж із його фразами та фото із життя. Читайте книги, статті, дивіться фільми про життя видатних людей завжди, коли відчуваєте, що Ваша мотивація знизилась і потребує зростання.

Така практика дозволить Вам мати найсильнішу мотивацію, адже у Вас буде наочний приклад того, як люди залишаються вірні своїм мріям і продовжують вірити в себе і свій успіх.

Розвиток сили волі – це метод самомотивації, що допомагає розвиватися, самовдосконалюватися і досягати нових висот, завжди тримати себе в руках, не прогинатися під тиском проблем та обставин, бути сильним, стійким і рішучими. Найпростішим, і в той же час, найскладнішим способом розвитку сили волі є робити те, що робити не хочеться. Саме «дії через не хочу»,

долаючи труднощі, робить людину сильнішою. Якщо робити щось, що не хочеться впродовж тривалого часу, то Ви зможете розвинути силу волі та розвинути нову звичку! Починайте тренування сили волі з малого, поступово підвищуючи планку, а в списку своїх справ, навпаки, завжди обирайте найбільш складне і робіть його в першу чергу. Прості справи буде зробити простіше. Регулярне тренування своєї сили волі через певний час почне давати результати, і Ви побачите, як простіше Вам стало справлятися зі своїми слабкостями, небажанням щось робити і лінню.

Отже, самомотивація є найважливішим етапом на шляху до саморозвитку та особистої ефективності у навчанні. Самомотивація – це те, що Ви можете робити, щоб у Вас завжди була енергія і бажання займатись обраною діяльністю.

3.2. Рекомендації науковим, науково-педагогічним працівникам, фахівцям-практикам, які залучаються до освітнього процесу, та іншим працівникам щодо розвитку у курсантів мотивації до навчання:

1. Дотримуйтесь вимог чинного законодавства про вищу освіту [25].
2. Для провадження професійної діяльності реалізуйте своє право на академічну мобільність (внутрішню чи міжнародну), яка може відбуватися у різних формах: участь у спільних проектах; викладання; наукове дослідження; наукове стажування; підвищення кваліфікації [27].
3. Постійно підтримуйте пізнавальний інтерес курсантів до вивчення навчальної дисципліни, яку Ви викладаєте, адже домінуючим мотивом навчальної діяльності курсантів протягом навчання у виші є мотив «набуття знань», якому характерний перехід від теоретичного викладання до практичного навчання.
4. Робіть навчання цікавим і динамічним, адже для більшості курсантів першого та випускного курсів важливим є процес навчання. Вони внутрішньо

мотивовані, допитливі, прагнуть навчатися, тому що їм це цікаво, спрямовані на набуття систематизованих знань, практичних вмінь та навичок, формування професійно-важливих якостей.

5. Формуйте у курсантів стійкий інтерес до оволодіння професією при різних формах організації освітнього процесу (навчальні заняття; самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи).

6. Під час проведення навчальних занять використовуйте завдання, вирішення яких вимагатиме від курсантів активної пошукової діяльності, самостійної роботи, поєднуйте теоретичне викладання з вирішенням практичних завдань (навчальні дискусії, проблемні ситуації, професійно-орієнтовані ділові ігри, квести, творчі завдання, експерименти, конкурси, вікторини тощо).

7. Розвивайте у курсантів перших-четвертих курсів самостійність, ініціативу, творчі здібності, підтримуйте їх прагнення до самостійного прийняття рішень; вчіть здійснювати взаємоаналіз та самоаналіз виконаних навчальних завдань, прислухатись до порад та рекомендацій, обов'язково дотримуючись вимог чинного законодавства; застосовуйте опитування, тестові завдання, питання для самоконтролю засвоєного матеріалу.

8. Підтримуйте наявне у більшості курсантів бажання до саморозвитку і самовдосконалення шляхом залучення їх до участі у роботі наукових гуртків, підготовки самостійних наукових робіт для публікації та участі у науково-дослідних, дослідно-конструкторських роботах, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, заходах, що проводяться в Україні та за кордоном відповідно до вимог чинного законодавства України.

9. Мотивування і стимулювання мають важливе значення у навчальній діяльності для ініціювання та підкріплення активності курсантів. Залежно від того, який підхід до навчання Ви обираєте (біхевіористичний, гуманістичний чи когнітивний) будете спиратися або на стимулювання, або на мотивування пізнавальної діяльності курсантів:

- ✓ техніки мотивування пізнавальної діяльності (переконання, викликання інтересу, навіювання, делегування, закріплення позитивного враження);

- ✓ техніки стимулювання пізнавальної діяльності (позитивне підкріплення (похвала, схвалення, позитивні оцінки, матеріальні винагороди, призи, медалі, грамоти, додаткові права, підвищення статусу) та негативне підкріплення (зауваження, негативна оцінка).

10. При обранні засобів мотивування (стимулювання) навчальної діяльності курсантів першого курсу зверніть увагу:

- ✓ престижність та романтизм професії, матеріальний інтерес, які мали значимість при обранні професії, не впливають на мотивацію до навчання першокурсників;

- ✓ першокурсники здатні проявити цілеспрямованість, наполегливість і чесність у навчанні, хоча можуть проявляти лінь, сором'язливість, сентиментальність, надмірну довірливість;

- ✓ першокурсники, які обрали професію, найбільше орієнтуючись на її статусність і матеріальну складову, а також ті першокурсники, які здійснили професійний вибір під примусом, будуть зацікавлені заняттями, що пов'язані з безпосередньою практичною діяльністю і покликані формувати у них професійно-важливі якості;

- ✓ внутрішньо мотивовані курсанти допитливі, прагнуть навчатися, тому що їм цікаво, не потребують зовнішнього стимулювання навчальної діяльності, а лише епізодичного позитивного підкріплення процесуальних компонентів діяльності(наполегливість, творчий підхід тощо);

- ✓ зовнішньо негативно мотивовані першокурсники найменше прагнуть навчатися, однак націлені на недопущення негативних оцінок на заняттях;

- ✓ першокурсники потребують розвитку навичок самоаналізу, формування адекватної самооцінки, ознайомлення із способами самомотивації до навчання.

11. При обранні засобів мотивування (стимулювання) навчальної діяльності курсантів випускного курсу зверніть увагу:

- ✓ мотиви обрання професії та мотиви професійної діяльності курсантів випускного курсу впливають на їх прагнення оволодіти професійними вміннями та навичками, а не набути знання;

- ✓ курсанти випускного курсу під час навчання у виші спрямовані на засвоєння знань, однак зацікавлені не в отриманні теоретичного матеріалу, а в заняттях, на яких вони зможуть оперувати професійними знаннями, набути та вдосконалити практичні вміння та навички, необхідні для успішного виконання професійної діяльності;

- ✓ на етапі підготовки до випускних екзаменів для четвертокурсників важливим є вдале завершення навчання та отримання документа про вищу освіту державного зразка – диплома бакалавра;

- ✓ у курсантів випускного курсу, які не зацікавлені у цій професійній діяльності, формування професійно-важливих якостей відбувається крізь призму викривлених, хибних уявлень про реалії професії;

- ✓ стимулами навчальної діяльності курсантів випускного курсу можуть стати набуття ними статусності та винагородження;

- ✓ курсанти випускного курсу здатні проявити у навчанні цілеспрямованість, відповідальність, наполегливість, терпіння, а також і лінь.

12. У випадку необхідності застосовувати заходи адміністративного примусу до курсантів важливо враховувати той факт, що негативно мотивовані курсанти-першокурсники більш прагматичні, ніж курсанти випускного курсу, і націлені завершити навчання та отримати диплом, хоча їм нецікава ця професія.

13. Формуйте у курсантів правильні уявлення:

- ✓ про майбутню професію (як першокурсники, так і курсанти випускного курсу мають неповні, дещо хибні, ідеалізовані уявлення про обрану професію, хоча наприкінці навчання вони реалістичніше оцінюють статусність професії у суспільстві та її матеріальну складову);

✓ про професіоналізм та конкурентоспроможність фахівця, зокрема, працівника правоохоронних органів (зумовлюється, насамперед, успішним виконанням вимог освітньої (наукової) програми, досягненням результатів навчання, що визначені для певного ступеня вищої освіти, набуттям професійних компетентностей відповідно до вимог професії, наявністю досвіду практичної діяльності).

14. З метою профілактики швидкого професійного «вигорання» молодих фахівців у майбутній професійній діяльності, навчайте курсантів ефективним способом саморегуляції та відновлення власного психоемоційного стану, протидії стресам.

15. Підтримуйте наявне у курсантів прагнення стати правоохоронцями-професіоналами і при підготовці до проведення усіх видів навчальних занять враховуйте, що мотивуючим фактором навчальної діяльності курсантів на кожному занятті повинно стати *відчуття кожним з них власної ефективності*, а результатом заняття – *зростання певної компетентності*.

16. Пам'ятайте, що *визнання результатів пізнавальної діяльності курсантів – це істотний мотиваційний фактор*.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення особливостей мотивації до навчання курсантів – здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» на початку та завершенні професійного навчання у закладі вищої освіти МВС України дозволило визначити системність дії чинників, які стимулюють та підтримують на певному рівні навчальну активність курсантів, обґрунтувати зовнішні умови, які сприяють підвищенню рівня мотивації до вивчення професійно-орієнтованих дисциплін.

2. Ефективність навчальної діяльності курсантів визначається їх особистісними якостями, необхідними для даної професії, та індивідуальною мотивацією до навчання. Домінування адекватних професійних мотивів, навіть при наявних об'єктивних негативних тенденціях, дозволяє здійснювати цілеспрямований вплив на мотиваційну сферу майбутніх правоохоронців.

3. Для забезпечення ефективності навчання курсантів закладів вищої освіти МВС України необхідно, щоб особливості організації освітнього процесу на різних його етапах узгоджувались з мотиваційною сферою курсантів.

4. Підвищенню мотивації курсантів до вивчення професійно-орієнтованих дисциплін сприятиме розвиток у них навичок самоаналізу, формування адекватної самооцінки, активне використання ними прийомів самостійного набуття знань, вміння раціонально організувати свою навчальну діяльність та самотивувати себе до навчання, здійснювати саморегуляцію власної поведінки та психоемоційного стану, протидіяти стресам. Зростання пізнавальної активності курсантів, що мотивована самим змістом навчальної діяльності, прагненням до отримання систематизованих знань, набуття професійних вмінь та навичок, сприятиме збалансуванню внутрішніх і зовнішніх мотивів.

5. Компетентнісний підхід в освітньому процесі сприятиме розвитку усвідомленості й активності курсантів на заняттях, засвоєнню ними систематизованих знань, оволодінню практичними вміннями і навичками,

способами мислення, формуванню професійних якостей для кваліфікованого здійснення професійної діяльності відповідно до набутого ступеня вищої освіти та спеціалізації, а також сприятиме наступності процесу здобуття вищої освіти.

6. Вплив на особистісний і професійний розвиток курсантів засобами інноваційних технологій навчання та освітнього середовища закладу вищої освіти МВС України забезпечується провадженням на високому рівні освітньої діяльності для здобуття вищої освіти ступеня «бакалавр», системою методів, прийомів і засобів навчання, професійною спрямованістю дисциплін з урахуванням специфіки майбутнього фаху, створенням необхідних умов для реалізації здобувачами вищої освіти їхніх здібностей і талантів. Якісне поєднання теорії з практикою, комплексне вивчення курсантами фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін сприятиме засвоєнню майбутнім фахівцем навичок практичного застосування теоретичних знань у реальних ситуаціях професійної діяльності з подальшим прийняттям правомірних рішень та дій у ситуаціях різних ступенів ризику.

7. Мотивування та стимулювання навчальної діяльності курсантів буде успішним за умови переходу зовнішніх мотивів у внутрішні, а для цього необхідно протягом навчання у виші формувати правильні уявлення про майбутню професійну діяльність, професіоналізм та конкурентоспроможність фахівця-правоохоронця, поєднувати теоретичне та практичне навчання, створювати можливості для прояву курсантами у навчанні розумової самостійності та ініціативності, відчуття власної компетентності у питаннях, що вивчаються.

8. Сприятливим фактором подальшої мотивації професійної діяльності, професійного становлення та самореалізації в професії молодих фахівців є наставництво, продовження професійного навчання у системі післядипломної освіти та службової підготовки поліцейських, запровадження державою «мотиваційного» пакету для поліцейських, зокрема молодих спеціалістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барко В. І., Остапович В. П., Барко В. В. Шляхи оптимізації професійного психологічного відбору кандидатів на службу до Національної поліції України. *Право і безпека*. 2017. № 1 (64). С.12–19.
2. Гриценюк Л. І. Мотивація навчання студентів-правознавців. *Науковий вісник КНУВС*. Київ, 2010. Вип. 4 (71). С.179–187.
3. Деякі питання стипендіального забезпечення : постан. Кабінету Міністрів України від 26.12.2016 № 1050; із змін. і допов. *Верховна Рада України. Законодавство України*: [сайт]. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1050-2016-%D0%BF>.
4. Загальна психологія : підручник / за загальною редакцією Максименка С.Д. 2-ге вид., переробл. і доп. Вінниця : Нова Книга, 2004. 704 с. URL:<http://194.44.152.155/elib/local/sk676290.pdf>.
5. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
6. Захаренко Л. М. Заохочення як засіб розвитку мотивації курсантів до навчання: правовий аспект. *Права людини і поліція у сучасному світі* : зб-к матеріалів кругл. столу, присвяч. пам'яті С. Л. Лисенкова (12 квітня 2018 р.). Київ. 2018. С.70–72. URL:http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/5359/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_p070-072.pdf.
7. Захаренко Л. М., Малоголова О. О., Юрченко-Шеховцова Т. І. Дослідження особливостей навчальної мотивації курсантів випускного курсу *Право і Безпека*. 2018. Т.69. № 2. : [сайт]. URL:<http://pb.univd.edu.ua/>.
8. Захаренко Л. М., Юрченко-Шеховцова Т. І. Дослідження особливостей мотивації до навчання курсантів-першокурсників. *Технології розвитку інтелекту*. Відкритий наукометричний електронний журнал. 2018. Т.

[сайт].URL:http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/issue/current

9. Климчук В. О. Психологічні детермінанти розвитку внутрішньої мотивації студентів у навчальній діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2004. 36 с.

10. Климчук В. О., Горбунова В. В. Внутрішня мотивація учбової діяльності молоді: теорія, методика, програма розвитку : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 110 с.
URL:http://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/1058/klymchuk_gorbunova_mono.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

11. Ковальчишина Н. І. Тренінг формування професійної мотивації у курсантів навчальних закладів МВС. *Право і безпека*. 2006. № 5. С. 184–188.

12. Кочарян О. С., Фролова Є. В., Павленко В. М. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М.С. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т», 2011. 40 с.

13. Криволапчук В. О., Барко В. І. Профілактика порушень службової дисципліни і законності серед особового складу органів внутрішніх справ / за заг. ред. М. Г. Вербенського. Київ : ДНДІ МВС України, 2010. 172 с.

14. Крыжко В. В., Павлютенков Е. М. Психология в практике менеджера образования : монография. СПб.: КАРО, 2001. 304 с.

15. Левченко Т. І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності : монографія. Вінниця : Нова книга, 2011. 448 с.

16. Луценко О. В. Формування професійної мотивації курсантів вищих навчальних закладів МВС України на основі інноваційних дидактичних моделей. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2015. Вип. 4 (82). URL:<http://eprints.zu.edu.ua/20445/1/133-137.pdf>.

17. Мартенс Йенс-Уве, Куль Юлиус. Самомотивация. Искусство мотивировать себя. Харьков : Гуманитарный центр, 2017. 320 с.

18. Мацегора Я. В. Оцінювання ефективності навчальної діяльності курсантів ВНЗ МВС України. *Збірник наук. праць Харківського ун-ту Повітряних Сил*. Харків, 2011. Вип. 3(29). С. 254–261.
19. Москаленко А. П., Кобзін Д. О., Стародубцев А. А. Професійна мотивація працівників органів внутрішніх справ : вивчення та корекція : наук.-практ. посіб. / відп. ред. В.О. Соболев. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. 98 с.
20. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. [2-ге вид., виправл. та доповн.] Київ : Центр учбової літератури, 2008. 688 с.
21. Науково-аналітичний огляд результатів соціологічного опитування працівників ОВС та слухачів вищих навчальних закладів ОВС у 2015 році. *ДНДІ МВС України* : [сайт]. URL:http://mvs.gov.ua/upload/file/soc_olog_chne_opituvannya_atestovanih_prac_vnik_v_m_l_c.pdf.
22. Нежданова Н. В. Емпіричний аналіз динаміки мотивації майбутніх фахівців як важливої складової структури їх професійних якостей. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. Серія : Психологія. 2015. Т.20. Вип. 3 (37). Ч. 1 С. 71–81.
23. Пасько О. М. Мотивація як підґрунтя розвитку та формування компетентності у курсантів. *Юридична психологія та педагогіка*. 2009. № 2. С. 89-99.
24. Педагогічна психологія. *Навчальні матеріали онлайн*: [сайт]. URL:https://pidruchniki.com/17450602/psihologiya/motivatsiya_navchalnoyi_diyalnosti.
25. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 №1556-VII (із змінами і доповненнями). *Верховна Рада України. Законодавство України* : [сайт]. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
26. Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції : постан. Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 988. *Урядовий портал*: [сайт]. URL:<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248668490>.

27. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України* : [сайт]. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>.

28. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність : постан. Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579. *Урядовий портал* : [сайт]. URL:<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248409199>.

29. Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.04.2016 № 315; [із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства внутрішніх справ № 1366 від 28.12.2016 № 159 від 27.02.2017 № 785 від 21.09.2017].

30. Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання : наказ МВС України від 06.04.2017 № 260. *Верховна Рада України. Законодавство України* : [сайт]. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16>.

31. Про затвердження Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2017 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.10.2016 №1236. *Верховна Рада України. Законодавство України* : [сайт]. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1515-16#n15>.

32. Про Національну поліцію : Закон України від 02.08.2015 № 580-VIII (із змінами і доповненнями). *Верховна Рада України. Законодавство України* : [сайт]. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/>

33. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навч. посіб. / за ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. Київ : КНЕУ, 2007. 528 с.

34. Сердюк Л. З. Психологія мотивації учіння майбутніх фахівців : системно-синергетичний підхід : монографія. Київ : Університет «Україна». 2012. 323 с.

35. Сірко Р. І., Слободяник В. І. Психологічний аналіз особистісних характеристик курсантів різних рівнів успішності у навчанні. *Проблеми сучасної психології*. 2011. Вип. 11. С. 825–835.

36. Теслик Н. М. Вплив навчальної мотивації на розвиток професійної правосвідомості курсантів-правознавців вищих навчальних закладів. *Право і безпека*. 2012. № 4 (46). С. 347–351.
URL:http://old.pb.univd.edu.ua/?action=publications&pub_name=pravo_i_bezpeka&pub_id=305974&mid=8&year=2012&pub_article=311848.